

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
Budai Campus
Emberi Erőforrás Tanácsadó MA Szak

**A tanulás hatása a családalapításra -
Női szemmel**

Belső konzulens: Dr. Suhajda Csilla Judit
egyetemi docens

Készítette: Horváth Zsanett
EBWMET
levelező tagozat

Intézet/Tanszék: Vidékfejlesztés és Fenntartható
Gazdaság Intézet,
Humántudományi és Szakképzési
Tanszék

Budapest
2023

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés és célkitűzések	3
2. Szakirodalmi áttekintés	6
Super életpálya modellje	6
Generációk közötti különbségek	8
Nők helyzete a munkaerőpiacon.....	10
Az üvegplafon jelenség.....	11
Nemek közötti iskolázottsági különbségek	13
Az élethosszig tartó tanulás	15
Családanyák a felsőoktatásban	16
Hogyan hat a felsőfokú tanulmány a szülővé válás kezdetére.....	17
A gyermekvállalás kitolódásának okai és hatásai.....	18
3. Alkalmazott módszerek	20
Kutatás célja	20
Hipotézisek	20
Anyaggyűjtés	20
Módszertan	21
Minta	22
4. Eredmények és értékelésük.....	24
1. számú hipotézis vizsgálata.....	24
2. számú hipotézis vizsgálata.....	27
3. számú hipotézis vizsgálata.....	29
5. Következtetések és javaslatok.....	33
6. Összefoglalás	36
7. Irodalomjegyzék	37
8. Mellékletek	39

1. Bevezetés és célkitűzések

A dolgozat témájának Donald E. Super életpálya modellje szolgált alapul, mely később kerül részletesebb bemutatásra. A szivárvány modellt, 1976-ban alkotta meg, majd később 1980-ban átdolgozta, ez lett a jelenleg is használatos modell (Páskuné, 2015). Csakhogy azóta eltelt négy évtized, megéltünk nem csak egy századfordulót, hanem még egy ezredfordulót is, és három generáció (Pócsik, 2014) váltotta egymást.

Születésünktől kezdve folyamatosan fejlődünk, változunk belső és külső tényezők hatására. Super ezt az életünk végéig tartó folyamatot öt szakaszra és azon belül több alszakaszra osztotta fel. Ezt kiegészítette kilenc életszereppel, melyek a legtöbb ember életében megjelennek. Ezek az életszerepek különböző életkorokban, stádiumokban vannak jelen, olyan is előfordul, hogy egyszerre, de olyan is, hogy valakinek bizonyos szerepek kimaradnak az életéből (Super, 1980). Két életszerepre, a Tanuló és a Szülő kor szerinti meghatározására már akkor felfigyeltem, amikor először tanultunk róla. Ez a két életszerep, ha nem is pontosan, de szinte váltják egymást a modellben. A Tanuló életszerep öt és húsz év között a legmagasabb, a Szülő életszerep pedig huszonöt és harmincöt év között a legjellemzőbb. Ez azt jelenti, adott korban az adott szerep a legfontosabb számunkra. Ez határozza meg a motivációinkat, döntéseinket, tetteinket, személyiségünket, viselkedésünket.

Úgy érzem, a személyi és a helyzeti meghatározók annyit változtak az elmúlt negyven év során, hogy ezek a szakaszok is eltolódtak vagy inkább kitolódtak. Ezen kívül a személyes tapasztalataim is azt mutatják, ez a két életszerep már nem váltja egymást, és nagyon is hatással vannak egymásra. Az ismerettségi körömben is azt látom, hogy az én korosztályomban (Y generáció) többen váltak szülővé harminc év felett, mint alatt. A férfi ismerőseim szinte mind elmúltak már harminc évesek, mire családalapításra adták a fejüket, de még a nők is inkább közelebb voltak már a harminchoz vagy már el is múltak.

Nyolc évvel ezelőtt, amikor édesanyám a pedagógus portfólióját készítette, segítettem neki az anyag begépelésében. Akkor sokat beszélgettünk a több, mint negyven év óvónői tapasztalatairól, és többek között az is szóba került, hogy feltűnt neki, a gyerekek szülei egyre „idősebbek”. Az első húsz évet egy vidéki óvodában töltötte, ahol a szülők 10-20%-a volt magasan kvalifikált, vagyis egyetemi vagy főiskolai diplomával rendelkeztek, 20-30%-ának volt középfokú végzettsége (gimnáziumi vagy szakközépiskolai érettségi) és nagyjából a fele, vagy kicsit több, ennél alacsonyabban iskolázott volt. Meggyőződésem, hogy azóta ez már változott, de megbízható adataim nincsenek róla. A jelenlegi munkahelyén, ami egy budapesti,

alapítvánnyal is rendelkező, állami óvoda, szinte az összes szülő „diplomás” vagy úgynevezett „vállalkozó”, és anyagilag is stabil háttérrel, rendelkeznek. Szinte az összes édesanya harminc év feletti, és saját karrierje van, nem csak a férj tartja el a családot. Ezzel arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy lényeges különbség van az iskolázottság, a szülők korosztálya, a családi háttér és a környezet között.

Tanulmányaim során sokat foglalkoztam a nők megkülönböztetett helyzetével, és ennek okaival, illetve pozitív vagy negatív hatásaival, illetve azzal, hogy vajon Magyarországon létezik-e az a bizonyos üvegplafon (Adamecz-Völgyi, 2017). Sajnos létezik, és nem csak itthon, amiről a szakirodalmi áttekintésben bővebben írok is. Személyes tapasztalatom, hogy középvezetői szintig még könnyebben jutnak el a nők is, ott nem számít annyira a nemek közti különbség. Azonban a felsővezetői pozíciók esetében már sokkal ritkábban látni nőket – kivéve persze a tipikus „női szakmákat”, mint pl. HR vezető, óvodai intézményvezető. Meglepő volt számomra, hogy ezzel a jelenséggel már valóban foglalkoznak a munkáltatók is. Először egy bécsi villamoson láttam egy hirdetést, ahol a cég azzal hirdette magát, hogy náluk az elmúlt években csökkent a férfi és női vezetők aránya közötti különbség. Itthon a multinacionális cégeknél ez az adat, hogy a felsővezetés hány százaléka nő, már ugyanúgy része az éves HR beszámolóknak, mint a fluktuáció vagy a képzések száma.

A munkahelyemen immár második éve működtetünk egy programot, az úgynevezett *Sokszínűség hetét*, ami a munkahelyi diverzitás és integritás témakörön belül mindig öt különböző témával foglalkozik. Az egyik téma a nők helyzete a „férfiak világában” vagyis a logisztika területén. Egy kolléganőm interjút készített több, különböző munkakörben dolgozó kolléganővel, és természetesen szóba került a gyermekvállalás és a tanulmányok is. Mindhárman azt nyilatkozták, hogy a felsőfokú tanulmányaik mellett már elkezdtek dolgozni is, és mert egyiküknél sem volt opció, hogy csak egy fő, a férfi legyen a családfenntartó, ezért tolódtak a családalapítási terveik.

A *Sokszínűség hete* programunkhoz írtam egy cikket abban a témában, hogy milyen a női munkavállalók élete nálunk, amihez egy rövid kutatást is végeztem, és több érdekes olvasnivalót (könyvet, riportot, tanulmányt) valamint műsort és filmet is ajánlottam a témában a kollégáknak, ami a dolgozó nők, családanyák életéről szól. Nem mellesleg arra is rávilágít, mennyire fontos szerepet töltenek be a munkaerőpiacon, melynek teljesítése számukra gyakran többletfeladattal jár.

Ráadásul ott van az a biológiai tényező is, hogy a nők lehetősége, hogy szülővé váljanak, biológiailag korlátozott, amellett, hogy bizonyos kor felett még a szülés is kockázatos, mégis későbbre tolódik a gyerekvállalási szándékuk. Vajon mi lehet ennek a döntésnek a hátterében? Ezek a tapasztalatok, és megválaszolatlan kérdések mind abba az irányba tereltek, hogy a harminc év feletti, értelmiségi nőket célozzam meg, mint a kutatás célcsoportját és kiderítsem, milyen hatással van a tanulás a családalapításra. A dolgozat során azt vizsgálom, vajon van-e összefüggés a minél magasabb végzettség, a több szakmai képesítés, illetve a hosszabb ideig tartó vagy folyamatos képzés és fejlesztés és az egyre későbbre tolódó, illetve az elmaradt gyermekvállalás között.

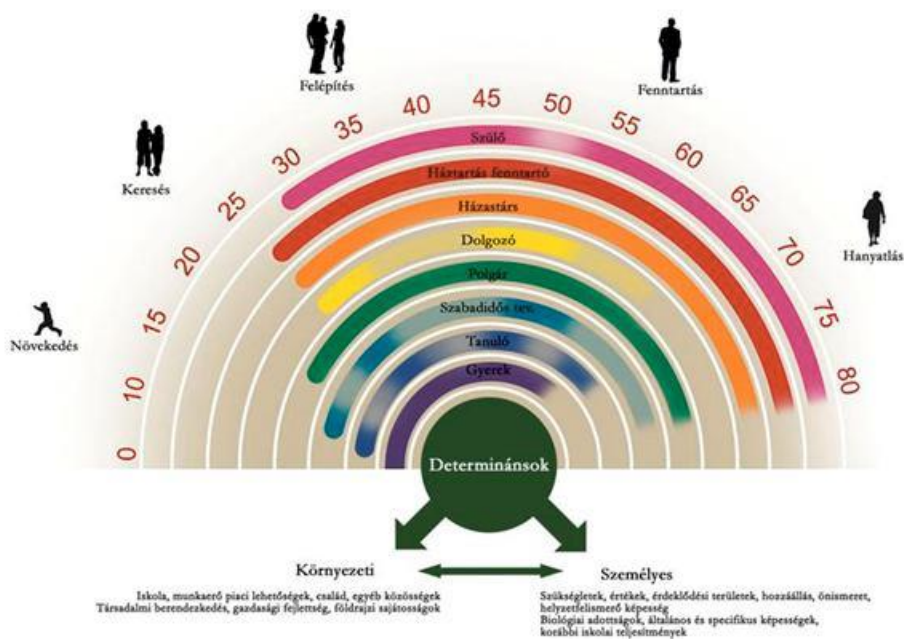
Ehhez szükséges megvizsgálnom több tényezőt is, mint például azt, hogy a továbbtanulással kapcsolatban hozott döntés hátterében mi áll, a családalapítással kapcsolatos döntésben milyen befolyásoló tényezők vannak és a gyermekek száma vajon összefügg-e a tanulással?

2. Szakirodalmi áttekintés

Super életpálya modellje

A kutatás alapja Super életpálya modellje (Páskuné, 2015), mely szerint az egyén életútfejlődése egy olyan fejlődési folyamat, mely nem csak a szakmai életutat foglalja magába, hanem egy állandóan változásban lévő, ugyanakkor koncentrált jellegű pszichoszociális fejlődési folyamat. Ezt a folyamatot egyértelműen meghatározzák az életkori jellemzők, valamint az egyéni magatartásmódok. Vannak olyan életkorok, ahol egyszerre több szerepben működik az egyén, így több szerep követelményeinek kell megfelelnie. Noha az ő modelljében a Tanuló és a Szülő szerep szinte váltják egymást. A Tanuló szerep csökkenésével erősödik a Szülő szerep, és a Tanuló már csak fel-felbukkan a későbbi életszakaszokban, mégis hatással vannak egymásra a szerepek. Az egyén fejlődési folyamata a különböző szerepekben nem csak a kortól függ. Környezeti (iskola, munkaerőpiaci lehetőségek, család, egyéb közösségek, társadalmi berendezkedés, gazdasági fejlettség, földrajzi sajátosságok) és személyes (szükségletek, értékek, érdeklődési területek, hozzáállás, önsimeret, helyzetfelismerő képesség, biológiai adottságok, általános és specifikus képességek, korábbi iskolai teljesítmények) determinánsok is hatnak rá (1. sz. ábra).

Amint azt már a bevezetésben írtam, az életciklusnak öt stádiuma van, amik egymást követik, azonban az életszerepek egymást átfedve jelennek meg és párhuzamosan több életszerep is jelen van. Egy ember életstílusát a szerepek száma, időbeli hossza és mélysége együtt határozzák meg. Egy szerep fontossága aszerint határozható meg, mennyi időt tölt az egyén azzal, hogy az adott szerepben meghatározott elvárásokat teljesítse, valamint aszerint, mennyire vonódik be érzelmileg az adott szerepbe. Utóbbi determináns egy szerepen belül is változhat az idő előrehaladtával, de más tényezők hatására is, mint például társadalmi elvárások (Páskuné, 2015).

1. ábra: A módosított Életpálya-szivárvány (Super, 1980 leírása alapján)
 (Forrás: Páskuné Kiss J.: *A pályaeorientáció pszichológiai alapjai*, 45. oldal)

A Tanuló szerep a Növekedés stádiumában kezdődik, és a Keresés stádiumával ér véget. A Növekedés stádiumában a Tanulói szerepet kezdetben a gyermeki érdeklődés és a kíváncsiság, majd a serdülőkori saját képességek felfedezése irányítja. A Keresés stádiumában a személy kipróbálja az immáron felfedezett saját képességeit, gyűjti az információkat a szóba jöhető lehetőségekről, pályákról. Ebben a korban még erősen meghatározó a szülők és a családban, ismerettség körben lévő felnőttek példája, valamint befolyásoló tényezők az őt tanító pedagógusok. A puhatolózás, kísérletezés fázisában számtalan lehetőséget próbál ki, mint például a nyári munkák, az iskolai szakkörök, iskolán kívüli klubok. Az átmenet fázisában már kezdenek kialakulni az elképzelései, milyen irányba szeretne továbbmenni, és szerencsés esetben a kipróbálás fázisában megtalálja azt a területet, ami hosszú távon kielégíti az elképzeléseit, elvárásait, és megfelel a céljainak. Ideális esetben eddig tart a Tanuló szerep, és ezután kezdődik a Dolgozó és a Szülő szerep. Tanulunk, majd dolgozunk és családot alapítunk. A Szülő szerep a Felépítés stádiumában kezdődik és életünk végéig tart, azzal a megjegyzéssel, hogy harmincöt éves kor felett elkezdi csökkenni a szerep domináns jellege. A Felépítés stádiumában a Szülő és a Dolgozó az életciklus legmeghatározóbb szerepe. Ideális esetben, ha a Keresés stádiuma sikerrel zárult, és a személy megtalálta a számára megfelelő területet, elkezdi állást keresni, majd dolgozni. Ez a szakasz is kereséssel, kísérletezéssel indul, hiszen megpróbálja megtalálni az ideális munkahelyet, ahol hosszú távon elhelyezkedhet. A

stabilizáció fázisában elkezd kirajzolódni az életpályája, több szerep is bekerül az életébe, mint a Házastárs, a Háztartás-fenntartó, vagy például jobban előtérbe kerül a Polgár szerep. Az egyén új dolgokkal ismerkedik, új helyzetekbe kerül, új tapasztalatokat szerez, ismét felfedezi saját képességeit számára eddig ismeretlen környezetben, ezzel megint megjelenik a Tanuló szerep. A Fenntartás stádiumában a személy igyekszik fenntartani az eddig felépített életét, próbálja megőrizni a kivívott helyzetét, és kezd átalakulni a szerepek fontossági a sorrendje, és a szerepek által meghatározott motivációs tényezők. Bizonyos szerepekben új kihívásokat keres magának, ezért is jelenik meg újra a Felépítés stádiumában a Tanuló szerep.

Super szivárvány modellje egy tipikus életpályát szemléltet, ami főleg az 1980 előtt született generációkra volt jellemző, hiszen akkor még csak őket tudta alapul venni (Szilágyi, 2005).

Generációk közötti különbségek

A generációk közötti különbségek megismerése nagyon fontos, hiszen ezek az eltérések nem csak az életkori különbségekben jelennek meg, hanem többek között a változásokhoz való alkalmazkodásban, a folyamatos tanuláshoz való viszonyulásban, a karrierépítésben, a szabadidő eltöltésében és a közösségi média használatában is. (Simándi, 2015)

Amikor annak meghatározását keressük, melyik generáció pontosan mettől meddig számítandó, számtalan változattal találkozhatunk. Kissné András Klára (2014), a Generációk, munkaerőpiac és a motiváció kérdései a 21. században című munkájában a következőképpen határozza meg: 1980 előtt három generációt különböztetünk meg: a Veteránokat, akik 1946 előtt születtek, a Baby-boomereket, akik 1946-1964 között születtek és az X generációt, akik 1965-1979 között születtek. 1980 óta pedig három generáció váltotta egymást: Y generáció, akik 1980-1994 között születtek, Z generáció, akik 1995-2009 között születtek és az A generáció, akik 2010 után születtek.

Egy másik cikk, Komár Zita (2017) a Generációelméletek című írása szerint a Csendes vagy Veterán generáció 1925-1942 közöttre tehető, a Proféták / Ideálisták – Baby-boomerek 1943-1960 között születtek, a Nomádok / Reaktívak /Digitális bevándorlók – X generációk 1961-1981 között születtek, a Hősök / Civilek / A digitális benszülöttek első generációja – Y generáció 1982-1995 között születtek, a Művészek / Alkalmazkodók / Netgeneráció / Digitális benszülöttek – Z generáció 1996-2010 között születtek, végül az Alfa generáció pedig a 2010 után születettek.

A nemzedékek meghatározása a hagyományos, biológiai értelemben a szülők és gyermekeik közötti átlagos időintervallumot jelöl, ami általában 20-25 évet jelent. Azonban a gyors

technológiai fejlődés, a társadalmi változások, az értékrendek eltolódása mind azt eredményezték, hogy a hagyományos biológiai generációs különbség átalakult szociológiai különbséggé, ezáltal szűkültek a generációs távolságok (Komár, 2017).

De nem csak ez változott a nemzedékek leírásában. Amíg korábban olyan személyek tartoztak egy generációs csoportba, akik földrajzilag és történelmileg is hasonló helyzetben éltek, nagyjából ugyanazon értékrendek mentén, addig mostanra már ez is megváltozott. A jelenlegi generációk már szinte nem ismerik a földrajzi határokat, a kulturális különbségek kezdenek özszemosódni, eltűnni, és inkább az élményeikben és tapasztalataikban jelennek meg a hasonlóságok közöttük. A technológiai fejlődésnek köszönhetően sokkal nagyobb tömegek képesek egymásra hatni, függetlenül attól, hogy a világ másik végén élnek (Komár Zita 2017). Az évszámokban ugyan nem, de abban azért nagyjából egyetértenek a témában született írások, hogy a generációk közötti különbségek a generációk közötti kommunikációra és a generációk közötti együttműködésre is hatással vannak (Komár, 2017).

A különböző korosztályok hozzáállása a tanuláshoz attól is függ nagy mértékben, hogy a tanulmányaikat milyen környezetben végezhetik, milyen felkészültségű tanároktól tanulhatnak, milyen technológiai felszereltséggel rendelkeznek az oktatási intézmény, illetve most már megjelent és egyre jobban terjed az online oktatási forma is. Mondanom sem kell, hogy a Digitális bennszülöttek első generációjának és a Digitális bennszülötteknek mennyire fontos, hogy a tanulmányaikat és az ahhoz kapcsolódó feladatokat, adminisztrációkat már otthonról, a fotelből intézhessék az interneten keresztül. Ugyanakkor az Idealisták és a Digitális bevándorlók, akik még nem az internet világába születtek, még gyakran küzdenek technikai akadályokkal. Számukra még szokatlan a személyes kapcsolatok leépülése/hiánya, a kézzel fogható oktatási anyagok, és az adminisztrációhoz kötődő nyomtatott anyagok. Arról nem beszélve, hogy ezek a különbségek akkor jönnek ki leginkább, amikor az oktatók még az idősebb korosztály tagjai, a diákok pedig már az „internet gyermekei”. A tanulók elvárása, hogy az oktatásban már mindenhol megjelenjen az internet, az ezen történő kommunikáció, de az intézmények és az oktatók együttesen még nem tudták lekövetni az elvárásokat. (Oblinger, 2005)

Azzal, hogy szociológiai értelemben is változtak a generációk, megváltozott a nők helyzete is.

Nők helyzete a munkaerőpiacon

„Nőnek lenni nagyon nehéz.” Kezdte az előadását Tari Annamária a jobline.hu által szervezett Női Karriernapon. Az előadás címe, amely az interneten teljes egészében megtekinthető: Családmódel változása két generáció alatt. Kijelentését azzal indokolta, hogy ma egy nőnek nem csak a társadalmi elvárásoknak kell megfelelni, azaz, hogy jó feleség, és tökéletes családanya legyen, hanem a munkahelyén is helyt kell állnia.

Rohanó világunkban kevesebb idő jut arra, hogy elmélyítsük, ápoljuk a kapcsolatainkat, mert a társadalom szemében az anyagi javak, a külsőségek lettek a siker jelei. A közösségi média egyfolytában azt a látszatot kelti, hogy egy nőnek amellet, hogy magasan kvalifikált, tökéletes megjelenéssel, sikeres karrierrel, boldog családdal kell rendelkeznie, különben lemarad. A közösségi oldalak posztjai nem szólnak másról, mint hogy mindenki milyen boldog, különleges helyekre utazik, a sokadik diplomáját veszi át, és persze karrierje csúcsán áll. Azonban ezek a mögött a megosztások mögött sokszor nem tudjuk, hogy mi a teljes valóság, hiszen azt senki sem teszi ki a büszkeség falra, amikor összeveszik a párjával, egyest visz haza a gyerek, vagy kirúgják a munkahelyéről. De nem csak a közösségi oldalak vannak a nőkre ilyen hatással, hanem a teljes média, a szórakoztató ipar és még a politika és az egyház is. De az utolsó kettő hatására ebben a dolgozatban nem szeretnék bővebben kitérni.

Annak érdekében, hogy az elvárásoknak megfeleljenek, különböző módon reagálnak a nők. Rivalizálnak egymással, szinte ellenségként tekintenek egymásra, a tökéletesség mítoszrendszerében ellenségként tekintenek arra, aki jobb náluk, és semmibe veszik azt, aki gyengébb náluk.

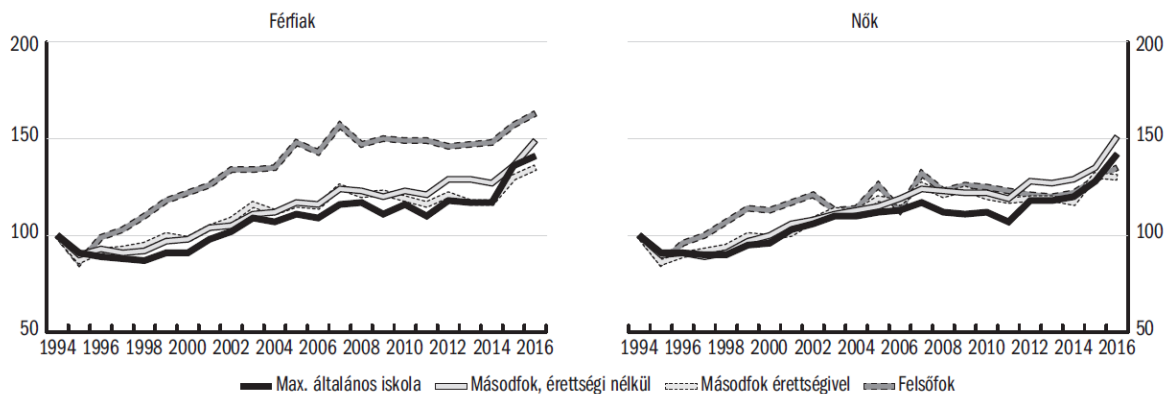
Kialakultak új trendfogalmak. Az élményvadász, aki kitűnik a tömegből, megszerzi, amit akar, és még a megbotránkoztatástól sem riad vissza. Az új amazonok, az igazi individualisták, akik a párkapcsolatukban is megőrzik önállóságukat. A kényszerszinglik, a nagyvárosi, öfenntartó egyedülálló nők, akik idejük nagy részét a karrierjük építésére fordítják, és remélik, hogy ez csak átmeneti állapot. A háztartásmenedzser, aki tudatosan döntött úgy, hogy a nyugodt családi életet választja a karrierépítéssel szemben, noha magasan képzett. Az ökospiritiszta, akinek fontos, hogy lélemben is harmóniába kerüljön a környezetével, és ezt elvárja partnerétől is. A karriernők, akinek határozott tervei és céljai vannak, de a sikeres karriert nem feltétlenül köti össze a magas iskolai végzettséggel. Végül pedig a tigrisnők, akik karrierük csúcsán állnak, önállóak és függetlenek, gyakran sikeres üzletasszonyok, akik gyorsan élnek és szeretnek kockázatot vállalni. (Töröcsik, 2010)

Az Egyensúlyban – Nők, karrier és család című podcast sorozatban Dr. Szuromi-Kovács Ágnes olyan nőkkel beszélget, akik karrierük csúcsán vannak, elkötelezettek a hivatásuk iránt, és mellette családayák. A műsorban a munka és magánélet, a család és hivatás összeegyeztetéséről beszélgetnek. Mindannyian beszámoltak arról, hogy a karriert nem könnyű összeegyeztetni a családayai teendőkkkel, és volt, akinek a korai gyermekvállalás a tanulmányaira is hatással volt, fel kellett függesztenie nappali tagozatos, felsőfokú tanulmányait, amíg kicsik voltak a gyerekei. Az egyik interjúalany arról számolt be, hogy a családayai feladatokkal járó nehézségek miatt fel kellett adnia az álmait, és szakmát kellett módosítania, ami jobban összeegyeztethető a gyermekneveléssel. Legtöbben egyetértenek azzal, hogy megfelelő családi támogatással, partnerrel a család összeegyeztethető egy sikeres karrierrel, de áldozatokat kell hozni.

Az üvegplafon jelenség

A társadalmi elvárásokon és a média negatív hatásain kívül az üvegplafon jelenség az, ami még a nőket folyamatos versenyhelyzetbe kényszeríti. Az üvegplafon-metaphora azt a határt jelenti egy vállalati hierarchiában, amely fölé a nők a férfiakkal szemben ritkán vagy egyáltalán nem kerülhetnek. Ezt a metaforát használjuk más negatívan megkülönböztetett munkavállalói csoportok esetében is. Ide tartozik a bérezés kérdése is.

Egy a Közelképben bemutatott kutatás szerint, noha az 1990-es évektől csökken a nemek közötti átlagos bérkülönbség, az még mindig elmondható, hogy főleg az alacsony iskolai végzettségűek esetében van valódi csökkenés, a magas végzettségűek között a nemek közötti különbség nőtt. A Bértarifa-felmérés egyéni szintű adatai alapján a vállalati szférában szembetűnően nagy a különbség a felsőfokú végzettséggel rendelkező férfiak bérének növekedési üteme és a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők bérezési növekedési üteme között, a férfiak javára (2. sz. ábra).

2. ábra: Az átlagos reálbérek növekedése a vállalati szférában, 1994-2016
(Forrás: Szabó-Morvai Ágnes: Közelkép - Nők a munkaerőpiacon, 62. oldal)

A kutatás tovább vizsgálta a nemek közti bérkülönbséget iskolai végzettség szerint. Figyelembe vették, hogy a nők és a férfiak különböző piaci pozícióval rendelkező állásokban dolgoznak, valamint a demográfiai jellemzőik is különbözhetnek. Ezt nevezik korrigált bérkülönbségnek, amit a munkaerőpiaci diszkrimináció felső határának tekinthetünk. A kutatás során azonos foglalkozású és ugyanannál a vállalatnál dolgozó, azonos életkorú és végzettségű nők és férfiak bérei közötti különbséget becsülték. Továbbá figyelembe vették azokat a tényezőket is, hogy a dolgozó új belépő-e, és az adott vállalatnál, adott foglalkozásokon és területen belül a diplomás nők és férfiak arányának mekkora a különbsége. Az eredmény szerint a nemek közti korrigált bérkülönbség az alap- és másodfokú végzettséggel rendelkezők esetében csökkent, azonban a felsőfokú végzettséggel rendelkezők esetében nőtt. A maximum általános iskolai végzettséggel rendelkezők esetében a kiugró javulást az is okozhatta, hogy a vizsgált időszakban többször is megemelték a minimálbért. A kutatási eredmények alapján Magyarországon a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők relatív bérhozama alacsonyabb, mint a felsőfokú végzettséggel rendelkező férfiaké. Ezen a végzettségi szinten a nemek közötti korrigált bérkülönbség közel másfélszer akkora, mint a többi végzettség esetében. Ez abból következik, hogy míg az alacsony végzettség esetében a különbség csökkent, a felsőfokú végzettségűek esetében nőtt (Szabó-Morvai, 2018).

Szintén a Közelképben közölt másik kutatás azzal foglalkozik, milyen arányban vannak a női és férfi vezetők. A KSH Munkaerő-felmérés adatai alapján egyre több a női vezető. Ez annak is köszönhető, hogy a Gazdasági, igazgatási, érdekképviseleti vezetők, törvényhozók kategórián belül a nők aránya 2010-ben átlépte a 41%-ot, valamint annak is, hogy a fiatalabb generációk esetében a felsőoktatásban több a nő, mint a férfi. Fontos megjegyezni azt is, hogy a vezetői kategóriákban a legjellemzőbb végzettség a főiskolai vagy akkreditált felsőfokú

végzettség és a középiskolai érettségi szakképesítéssel. Előbbi kategóriában a nők jelentősen kiemelkednek a férfiakhoz képest (Szabó-Morvai, 2018).

Szintén szembetűnő különbség, hogy míg a közszférában több kategóriában is magasabb a női vezetők száma, addig a vállalati szférában szinte minden kategóriában a férfiak vezetnek. Az eredmények arra engednek következtetni, hogy igenis léteznek tipikus női és tipikus férfi szakmák, ahol adott nem könnyebben érvényesül. Sajnálatos módon azonban, ha az átlagkeresetet nézzük, akár a közszféráról van szó, akár a vállalati szféráról, minden kategóriában a férfi vezetők fizetése magasabb (Szabó-Morvai, 2018).

Ugyanez a kutatás kitér arra a kérdésre is, hogy van-e családi élete a női vezetőknek. Míg egy férfi vezető esetében a család támogatást jelenthet, addig egy női vezető esetében inkább erőforrást von el. A Munkaerő-felmérés adatai szerint a 2010-es években a férfi vezetők 70%-a, míg a női vezetők 62%-a élt párkapcsolatban (Szabó-Morvai, 2018).

Fontos még megemlíteni a nők helyzetét a tudományban. Noha az Európai Unió stratégiájának köszönhetően egyre nő a nők aránya a kutatás-fejlesztésben, még mindig nagy a különbség a nemek közötti arányban. Ennek egyik fő oka, hogy a kutatónőknek még mindig jelentős hátrányokkal kell szembenézniük a férfiakhoz képest, mint például az alacsonyabb bérezés. Magyarországon a kutatónők helyzete még kedvezőtlenebb, mint más európai országokban. A nők négyötöde az alulfizetett állami szektorba kényszerül, míg csak egyötöde tud elhelyezkedni a jól fizető üzleti szektorban. Noha a legnagyobb létszámnövekedés a műszaki szektorban történt, még mindig itt a legalacsonyabb a nők aránya. Erről eszembe jut a korábbi egyetemi tanulmányaim során egy műszaki tárgyat oktató férfi tanár, aki a félév elején közölte a diákokkal, hogy ő egy lányt sem fog átengedni a vizsgákon, mert szerinte a nők nem műszaki pályára valók. Ez a 2000-es évek elején történt (Szabó-Morvai, 2018).

Szerencsére ma már több kezdeményezés is elindult arra vonatkozóan, hogy javuljon a kutatónők helyzete Magyarországon. Ilyen például a Nők a Tudományban Egyesület tevékenysége és az MTA elnöke által alapított Nők a Kutatói Életpályán Elnöki Bizottság munkája (Szabó-Morvai, 2018).

Nemek közötti iskolázottsági különbségek

A Közelképben összefoglalt kutatások szerint az 1990-es évek végére megfordultak a nemek közötti iskolázottsági különbségek. Az utóbbi évtizedekben a nők nagyobb arányban szereznek felsőfokú vagy magasabb végzettséget, mint a férfiak. Ennek különböző okai vannak. A dolgozó nő elfogadottá vált, ez pedig ösztönözte a nőket arra, hogy tanuljanak. Emellett a

kereslet a felsőfokú végzettségük iránt, valamint az ezzel járó magasabb kereseti lehetőség mind arra motiválta a nőket, hogy felsőfokú tanulmányokat végezzenek.

A következő években várhatóan tovább nő a nemek közötti iskolázottsági különbség. A fiúk nagyobb arányban tanulnak tovább olyan középfokú szakképzésben, ami nem ad érettségit, ami nélkül nincs lehetőségük felsőfokú továbbtanulásra. Ezzel szemben a lányok nagyobb arányban tanulnak tovább gimnáziumban. Emellett az alacsony végzettségűek aránya pedig csökkenni fog vagy kevésbé növekszik, mert egyre alacsonyabb a nők között a korai iskolaelhagyók aránya, amivel elkezdte közelíteni a férfiak közötti korai iskolaelhagyók arányát.

Magasabb a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők száma, de ez nem minden tudományterületre igaz. A természettudományi, műszaki, informatikai, matematikai képzési területeken alacsonyabb a nők aránya, míg a tanárképzés, bölcsészettudomány, társadalomtudomány jog és egészségügyi képzési területeken jóval magasabb a nők aránya. Ezek az arányok a nők és férfiak között már elkezdtek csökkenni, de még mindig egyenlítődött ki.

Dr. Törőcsik Mária és Rechnitzer Szilvia trendkutatók szerint a kitolódott gyermekvállalás egyik fő oka a tanulmányok elhúzódása és a tanulmányok következménye. Míg Magyarországon a rendszerváltás idején a nők átlagosan 22,6 évesen szültek először, 2002-ben ez az átlagéletkor már 25,7 év volt, majd napjainkra már megközelítette az európai átlagot, azaz a 29 évet.

Az átalakult felsőoktatási rendszer és az egyre több képzési intézmény jóval nagyobb lehetőséget nyújt a fiatal nők számára is a tanulmányaik folytatásában a középfokú végzettségeik befejezése után, ezáltal vonzóbbá téve a tanulást, mint a családalapítás lehetőségét. Nem beszélve a megváltozott társadalmi elvárásokról, aminek a része, hogy egy nő sikeres legyen a munkájában is, ehhez pedig szükséges a diploma megszerzése, a nyelvtudás és a szakmai tapasztalat. Gyakran előfordul, hogy a munkáltatók ezt mind elvárják már egy pályakezdőtől is. Ennek köszönhető, hogy a nők a húszas éveikben inkább ezek megszerzésére koncentrálnak és nem a gyermekvállalás jár a fejükben.

A felsőoktatás nem csak az egyén életében kap egyre jelentősebb szerepet, egyre inkább felértékelődik a fejlett országokban. Mára túllépett az elitista rendszeren, és elérhetővé vált mindenki számára, ami ösztönzőleg hat. A technológiai fejlődés, a globalizáció és növekvő nemzetközi verseny azt eredményezte, hogy a kormányok világszerte növelik a képzésbe és az élethosszig tartó tanulásba fektetett beruházásaikat. A felsőoktatás elősegíti a humán tőke fejlődését, ami növeli egy nemzet gazdasági növekedési képességét. A felsőoktatásban folyó

kutatások olyan tudományos innovációkat eredményeznek, amelyek ösztönzik a gazdasági növekedést, a társadalomkutatás pedig megoldásokat kínál a konkrét társadalmi, politikai vagy jogi kérdésekre (Bosch, 2013).

Az élethosszig tartó tanulás

Az élethosszig tartó tanulás a kulcs a határtalan lehetőségekhez. Gyorsan fejlődő világunkban, a tudás hatalom, ezáltal a folyamatos tanulás már nem csak egy lehetőség, hanem szükségszerűvé vált. Az egész életen át tartó tanulás a tudás és a készségek folyamatos keresésére, fejlesztésére ösztönöz egész életünk során. Ez a törekvés gyermekkorban kezdődik és egészen az öregkorig tart. Természetesen ennek is megvannak a maga előnyei és hátrányai (Weiss, 2023).

Az élethosszig tartó tanulás előnyei közé tartozik a személyes növekedés. Azzal, hogy az egyén folyamatosan kihívások elé állítja magát és folytatja a tanulást, ösztönzi a szellemi növekedést és a személyes elégedettséget. Bővíti látókörét és ismereteit, valamint fejleszti a kritikus gondolkodást, a kreativitást, a problémamegoldó készséget és a rugalmasságot. Fejlődik az önbizalma és céltudatosabbá válik. Emellett a másik legfontosabb előnye a szakmai fejlődés. A folyamatos képzés által az egyén új módszereket, képességeket sajátít el, ami segít a változásokhoz való alkalmazkodásban, a problémák minél egyszerűbb és gyorsabb megoldásában. A folyamatos fejlődésnek köszönhetően bővülnek a munkahelyi kilátások, és karrierlehetőségek. Az egész életen át tartó tanulás kevésbé ismert, de ugyanolyan értékes áldása az egészségügyi előnyök. A folyamatos szellemi tevékenységek segítenek az agy egészségének megőrzésében, ami késleltetheti a demencia és az Alzheimer-kór kialakulását is. A megnövekedett önbizalomnak és a szakmai fejlődésnek köszönhetően a mentális egészség is javul. De ne feledkezzünk el arról, hogy a tanulás, fejlesztés lehet fizikai is, mint például egy új sportág vagy egy új táncstudás elsajátítása. Ennek köszönhetően a fizikai egészség is javul, így az élethosszig tartó tanulásnak fontos szerepe lehet az általános egészség és a hosszú élet fenntartásában is. (Weiss, 2023)

De, mint a legtöbb jó dolognak, az élethosszig tartó tanulásnak is vannak hátrányai. Az egyik ilyen hátrány az időbeli kötöttség. A dolgozó szakemberek számára különösen nehéz a munka, a magánélet és a tanulás egészséges egyensúlyának fenntartása, ez jelentős elkötelezettséget és fegyelmet igényel. Emellett egyáltalán nem elhanyagolható tény, hogy legtöbbször jelentős anyagi ráfordítással jár, noha ez az egyik legjobb befektetés életünkben. Végül pedig az élethosszig tartó tanulás néha információ-túlterheltséghez vezethet, aminek a következménye a

megnövekedett stressz, majd a kiegészítés lehet. Fontos, hogy odafigyeljünk, és felismerjük, mikor kell visszalépni, hogy a megszerzett tudást elsajátítsuk és felhasználjuk. (Weiss, 2023)

Egy másik hátrány, ami ugyan közvetlenül nem azokat érinti, akik részt vesznek az élethosszig tartó tanulásban, hanem inkább a munkáltatókat, és rajtuk keresztül az egyént. A munkavállalók bizonyos szintjén a képzésben való részvétel a munkaerő-piaci versenyképesség növelését jelenti. Sokan azt gondolják, a képzés olyan közjő, amelynek csak pozitív hatásai lehetnek, azonban az egyéntől eltávolodva, a munka világán belül már nem ennyire egyértelmű a képzés hasznossága. Gyakran előfordul, hogy a munkavállaló túlképzett a megpályázott pozícióra, vagy adott esetben azért nem veszik fel, mert tudatában van saját képzettségének, emiatt magasabbak az elvárásai is, amit a munkáltatók nem feltétlenül tudnak, illetve akarnak kielégíteni (Szilágyi, 2005). Azt pedig senki sem szereti hallani, hogy azért nem veszik fel egy munkahelyre, mert túlképzett, vagyis a saját képzésébe fektetett energia nem térül meg, és még hátránnyá is válik.

Családanyák a felsőoktatásban

Egy kutatás szerint a felsőoktatásban résztvevő anyák 70-80%-a mondta, hogy azért jelentkezett felsőoktatási intézménybe, mert ez a hosszú távú karriertervének részét képezte. Úgy vélik, ez lehetővé teszi számukra, hogy jobb munkát kapjanak. Sokan fontosnak tartják azt is, hogy példaképként szolgáljanak a gyermekeiknek, és volt olyan is, aki azért folytatta a tanulmányait a gyermeke megszületése után, mert hasznosan szeretne volna eltölteni az időt otthon a gyermeknevelés mellett (Lyonette et. al, 2015).

A felnőttoktatásban résztvevő családanya tanulási motivációja lehet belső ((intrinsic) tanulási motiváció, ha csak azért tanul, mert érdekli a tananyag, a kíváncsiság és a tudásvágy hajtja. Ezzel szemben lehet külső (extrinsic) tanulási motiváció is, amikor azért tanul, hogy jobb munkalehetőségei legyenek, értékesebb munkaerővé váljon a munkaerőpiacon, és a tanulás egy eszköz, hogy ezt a célt elérje. Külső tanulási motivációról beszélünk akkor is, ha a munkahelye kötelezi rá, hogy képezze magát, illetve a szakmájából adódóan kell részt vennie adott időközönként kötelező oktatásokon. A harmadik tanulási motiváció, a presztízsmotiváció a külső és a belső motiváció között van. Abban az esetben beszélhetünk erről, amikor a célok az önérvényesítés mellett a társas közegben való érvényesüléssel párosulnak (Héjja-Nagy, 2015). Látjuk a nők helyzetét a munkaerőpiacon, és az erre adott válaszukat, hogy még több energiát fektetnek be, hogy érvényesülni tudjanak. Az előzőekben megismerhettük az élethosszig tartó

tanulás nehézségeit is, ami még család nélkül is többlet energiabefektetést kíván. Nézzük meg, milyen helyzetben vannak azok a családanyák, akik a munka és a család mellett tanulnak.

A tanulás a nők életének szinte minden területére hatással van. A felsőoktatásban tanuló családanyák folyamatosan zsonglőröködnék a gyereknevelés és a tanulmányaik közt az idejükkel. Ehhez támogatást találni az egyik legnagyobb kihívás. Magasan fejlett szervezési és időbeosztási képességre van szükség, ám emellett legtöbbször a szabadidejüket és a pihenésre szánt idejüket áldozzák be. A családanyák mégis erősen motiváltak az önfejlesztésben, mert tudják, ezzel a gyermekeiknek mutatnak példát, és ezáltal lesz lehetőségük nekik jobb jövőt teremteni. Mindezek mellett a felsőfokú képzés a szabadság, a fejlődés, a büszkeség és a teljesítmény érzésével gazdagítja ezeket a nőket. Lehetőséget teremt számukra a személyes képességeik fejlesztésére és a kibontakozásra a gyereknevelés mellett. (Bosch, 2013)

A felelősségvállalás képessége is fejlődik a tanuló anyák körében, hiszen tudatában vannak annak, hogy a tanulásra szánt időt a gyermeküktől veszik el, így még fontosabb, hogy a befektetett idejük megtérüljön, és később kamatoztatni tudják a megszerzett tudást a munkahelyükön, aminek köszönhetően értékesebb munkavállalók lesznek (MHBL, 2022).

Hogyan hat a felsőfokú tanulmány a szülővé válás kezdetére

Egy angol kutatás szerint, amely a 13-40 év közötti brit és francia nők körében történt és az 1980-84 közötti, valamint az 1995-99 közötti időszakokat vizsgálta, a magasabb végzettséggel rendelkező nők körében többen halasztották el első szülésüket tanulmányaik befejezése után, mint a kevésbé iskolázottak. Nagy-Britanniában az 1980-as és 1990-es években az elsőszülések későbbre való eltolódásának körülbelül háromötöde, Franciaországban pedig négyötöde a nők oktatásban való részvételének növekedésével függ össze (Bhrolcháin, 2012).

A modernizációval bekövetkezett egyik legfontosabb változás kétségtelenül az, hogy a nők számára is megnyílt a lehetőség, hogy részt vegyenek a felsőoktatásban, ahonnan egyenes út vezet a karrierépítéshez, és a törekvéshez, hogy a férfiakkal azonos értékűek legyenek a munkaerőpiacon. Így létrejött az első szülés időzítésének gazdasági modellje, amely közvetlenül a racionális választás elméletéhez kapcsolható. Az egyén társadalmi cselekvésének magyarázatára szolgáló egyik leggyakrabban használt elmélet, a racionális választás elmélete abból indul ki, hogy az egyének a szükségleteik és hasznuk érdekében cselekszenek. Tehát ha egy nő nem lát semmilyen előnyt a szülőségre való áttérésben, éppen ellenkezőleg, alternatív költségeket fog elszenvedni, a döntéshozatali folyamat a szülőség elhalasztása felé fog vezetni.

Az oktatásba való beiratkozás egy másik, a gazdasági jóléthez kapcsolódó okot sugall, nevezetesen a diploma megszerzése utáni megtérülést (H.U.B., 2014).

Egy másik ok, az oktatás iránti elkötelezettség, pontosabban a tanulmányi időszak alatti energia- és időbefektetés. Tehát lehetséges összefüggés van a tanulmányok hossza és a gyermekvállalás elhalasztása között. Természetesen vannak ellentmondásos eredmények, amelyek szerint a nők magasabb iskolai végzettsége nem korrelál közvetlenül az alacsonyabb szülési korrrel (Mills et. al, 2011.).

A Pew Research Center egy 2012-es népszámlálási adatok elemzése szerint, mely a 40-50 éves, amerikai nők csoportját vizsgálta, a legalább mesterdiplomával rendelkező nők átlagéletkora, amikor először váltak anyává, 30 év. Ehhez képest a legfeljebb középiskolai végzettséggel rendelkező nők esetében az első szüléskor betöltött átlagéletkor mindössze 24 év.

Az adatok azt mutatják, hogy a legalább mesterfokozattal rendelkező, gyermekvállalási koruk végéhez közeledő anyák több mint felének (54%) 30 éves kora után született meg az első gyermeke. Sőt, egyötödük már elmúlt 35 éves, mire anya lett. Mintegy 28%-uk a 20-as éveik végén szült először, 18%-uknak pedig 25 évesnél korábban született gyermeke. Az BSc végzettséggel rendelkező anyák 40%-a már elmúlt 20 éves, amikor első gyermeke született, 14%-uk pedig legalább 35 éves volt.

Míg sok magasan képzett nő halogatja az anyaságot, néhányan teljesen lemondanak róla. A Pew Research Center egy korábbi elemzése szerint a gyermekvállalási időszak végéhez közeledő, legalább mesterdiplomával rendelkező nők mintegy negyede nem vállalt gyermeket. Ezek a gyermekvállalási szokások szöges ellentétben állnak a kevésbé képzett nőkével. A főiskolát nem végzett anyák többsége - 62%-a - 25 éves kora előtt szült először gyermeket, 17%-uk pedig tizenéves korában lett anya. Csak 16% halasztotta a gyermekvállalást a 30-as éveire vagy későbbre. Még a felsőoktatásban szerzett szakmai végzettséggel, de diplomával nem rendelkező anyák közül is csak 21% volt 30 éves vagy idősebb, amikor megszületett az első gyermeke. Körülbelül a fele, 49% 25 évnél fiatalabb volt, amikor első gyermeke érkezett, további 29% pedig a 20-as éveik végén járt. Az középfokú, vagy annál alacsonyabb végzettséggel rendelkező nők közül kevesebb mint kettő a tízből gyermektelen.

A gyermekvállalás kitolódásának okai és hatásai

A legtöbb első szülés a nőknél, még mindig 35 éves kor alá esik (Kincaid, 2015), de ez szépen lassan kitolódik, ahogy a fent leírt statisztikákból is látszik. Ez a tendencia már most is erős szociológiai hatással van a társadalomra.

Ennek központi okai a hatékony fogamzásgátlás elterjedése, a nők képzettségének és munkaerő-piaci részvételének növekedése, az értékváltozások, a nemek közötti egyenlőség, a párkapcsolati változások, a lakhatási körülmények, a gazdasági bizonytalanság és a támogató családpolitikák hiánya. A bizonyítékok azt mutatják, hogy egyes szociálpolitikák hatékonyan ellensúlyozhatják a halasztást (H.U.B., 2014).

Egyre gyakoribb, hogy ha egy nőnek választania kell a karrier és a gyermekvállalás között, a gyermekvállalást fogja későbbre halasztani, még akkor is, ha olyan országban él, ahol jobb gyermekgondozási rendszer van. Ezeket a nőket igazolja egy amerikai népszámlálás 2000-es adatainak elemzése, amely szerint azok a nők, akik vártak a gyermekvállalással, lényegesen magasabb fizetéssel rendelkeztek, mint azok az azonos korú, azonos iskolai végzettségű nők, akik korábban vállaltak gyermeket. A 40-45 év közötti, szakképzett, teljes munkaidőben dolgozó nők közül azok, akik 35 évesen születték első gyermeküket, átlagosan több mint 50 000 dollárral többet kerestek évente, mint azok, akik 20 évesen születtek először. Még az is, hogy a családalapítással csak öt évet vártak, 30 helyett 35 évesen, átlagosan évi 16 000 dolláros különbséget jelentett (Kincaid, 2015).

A nők döntése, hogy várjanak a gyermekvállalással, a társadalom számára is fontos előnyökkel jár. Ha a nők a gyermekvállalás előtt megalapozzák karrierjüket, az hosszú távon pozitív hatással lehet a gyermekeikre. Az iskolázottság és a magasabb jövedelem emeli a nő társadalmi-gazdasági státuszát, így egy munkásosztálybeli anya potenciálisan középosztálybeli gyerekeket nevelhet, ha vár a családalapítással. Amellett, hogy növelik saját családjuk társadalmi mobilitását, azok a nők, akik késleltetik a gyermekvállalást, és munkahelyükön vezető pozícióba kerülnek, lehetőségük lesz megváltoztatni a cégek szervezeti kultúráját és a munkáltató családanyákhoz való hozzáállását, támogatási rendszerét (Kincaid, 2015).

Mégsem lehet figyelmen kívül hagyni azt a hatást, hogy a termékenység életkorral összefüggő csökkenése, valamint a vetélések és a terhességi komplikációk megnövekedett valószínűsége a kor előrehaladtával azt jelenti, hogy a gyermekvállalással való várakozás extra fizikai terhelést jelenthet a nő és a baba szervezetének. Ennek következtében nagy a valószínűsége, hogy kevesebb gyermeket vállalnak azok, akik később születték első gyermeküket, mint azok, akik fiatalabban. Azokban az országokban, ahol a nők első gyermekük születésének átlagéletkora 30 év felett van, az általános termékenységi ráta mind az úgynevezett helyettesítési ráta alatt van. Ez azt jelenti, hogy a jelenleg gyermeket vállaló generáció nem szül eleget ahhoz, hogy pótolja önmagát. Az alacsony termékenységi rátával rendelkező országokban a népesség előregedőben van és csökkenni fog, ami azt jelenti, hogy kevesebb munkaképes korú embernek kell eltartania több idősebb eltartottat (Kincaid, 2015).

3. Alkalmazott módszerek

Kutatás célja

A dolgozatban bemutatott kutatás célja, hogy megvizsgálja, az értelmiségi nők körében a középfokú végzettséget követő tanulmányok hatását a családalapításra. A kiinduló kérdés alapján, hogy van-e hatása a felnőttkori tanulmányoknak a gyermekvállalásra és a házasságkötési szándékra, a szakirodalmak áttekintése után három hipotézisben fogalmazódott meg pontosan. A hipotéziseket primer kutatási módszerrel vizsgáltam. Kérdőíves kutatással, mely egy kvantitatív módszer arra, hogy a 30-45 év közötti, értelmiségi nők válaszait számszerűen megismerhessük, míg az interjú egy kvalitatív módszer a részletesebb és mélyebb válaszok megismerésére.

Hipotézisek

1. Minél később fejezi be egy nő a tanulmányait, annál később vállal gyermeket. Azok a nők, akik folyamatosan képzik magukat, és nem fejezik be a tanulmányaikat 23 éves koruk után sem, jellemzően 30 éves kor felett szülnek először.
2. A felsőfokú végzettséggel rendelkező nők kettő vagy annál kevesebb gyermeket vállalnak.
3. Minél magasabb egy nő végzettsége vagy minél több szakmai képesítéssel rendelkezik, annál inkább jellemző, hogy a karriert választja a családalapítással szemben.

Anyaggyűjtés

A kérdőív a Google Drive-on elérhető Google Űrlapok nevű alkalmazással készült. Az egyik legnépszerűbb közösségi oldalra, bárki számára elérhető formában lett feltöltve.

Az interjúra személyes, négy szemközti találkozókat során került sor az ismerettségi körömből olyan nőkkel, akik megfelelnek a célcsoportnak.

Módszertan

A kérdőív összeállítására a három hipotézis megfogalmazása után került sor. A hipotézisek úgy kerültek megfogalmazásra, hogy ne legyen túl konkrét, de túláltalánosított sem, valamint ne tartalmazzon magától értetődéseket.

A háttér kérdések demográfiai kérdésekből álltak, aszerint, milyen aspektusból kerülnek később megvizsgálásra a válaszok. Ezután következtek az érdemi kérdések, melyek zárt, feleltválasztós kérdésekből álltak, kerülve az „egyéb” válaszadási lehetőségeket. A kérdések összeállításánál fontos szempont volt a szakirodalmakból szerzett ismeret. A háttér kérdések után a hipotézisekhez kapcsolódó érdemi kérdések következtek.

A mérés során a négy legfontosabb követelmény, a precizitás, az objektivitás, a megbízhatóság és az érvényesség volt. A precizitásnak megfelelően, ahol csak lehetett, konkrét számokban adhatták meg a résztvevők a válaszaikat. A mérés objektivitását a kitöltés 100%-ban anonim és önkitöltő jellege biztosította. A megbízhatóság alapja, hogy a kérdések bárki számára könnyen megválaszolhatók, hiszen a kitöltőknek saját magukról kellett nyilatkozniuk.

A válaszok feldolgozása Microsoft Office 2013 Excel táblázatkezelő szoftverrel történt.

Az interjú szintén demográfiai kérdésekkel kezdődött, hogy a válaszokat kategorizálni lehessen. A hipotézisekhez kapcsolódó kérdések, kifejtős kérdések melyek során mélyebb és részletesebb válaszokat kapunk a nők családalapítással, karriertervezéssel és tanulmányaikkal kapcsolatos motivációikról. Az interjú kérdéseket követően minden nő kitöltötte Donald E. Super Munkaérték-kérdőívét (Szilágyi, 2007, 2008). A kérdőív a munkához kapcsolódó értékeket vizsgálja, 15 értékkörhöz kötődően. A kérdőív 45 állítására 1-5-ig terjedő skálán válaszoltak a kitöltők, így 1-1 értékkör minimálisan 3 pontot, maximálisan pedig 15 pontot érhet, melyet a legtöbb pontérték alapján rangsorolunk. Az 5 legmagasabb pontot elért értékkör (a 15 érték 1/3-a) lesz az az értékcsoport, amely az egyén vezető meghatározó értékei a munkával kapcsolatosan. A legalacsonyabb 3-5 értékkör az elutasított értékeket, míg a középső 5-7 értékkör a kevésbé meghatározó értékeket jelenti. Az eredmény további információt ad a válaszadó egyéni motivátorairól a munkával kapcsolatban, amely lehetőséget ad további összefüggések kimutatására.

Minta

Kérdőív

A kérdőívet 121 nő töltötte ki, akik 30-45 éves kor közöttiek és legalább érettségivel rendelkeznek. 29 nő 30-35 éves kor közötti, 47 nő 36-40 éves kor közötti és 45 nő 41-45 éves kor közötti, valamint az átlag életkor a kitöltők között 39 éves volt, a szórás a kitöltők életkorát tekintve 4,5 év.

Többségük, 83 nő felsőfokú végzettséggel rendelkezik (42 főiskolai (BA/BSc) oklevéllel, 38 egyetemi (MA/MSc) oklevéllel és 3 doktori fokozattal). A középfokú végzettségűek közül 18 nőnek van gimnáziumi érettségije, 12 nő kapott középiskolai szakképesítést igazoló érettségi bizonyítványt és 8 nőnek van OKJ-s végzettsége.

A kitöltők több, mint fele, 63 a fővárosban él, 58 megyeszékhelyen vagy kisebb városban, illetve községben. Szembetűnő hasonlóság, hogy lakhelytől függetlenül, mindenhol a kapcsolatban, élettársi kapcsolatban vagy házasságban élők aránya magasabb, mint az egyedülállóké vagy az elváltaké. A 121 nő közül 99 nem él egyedül vagy elváltan.

Gyermekek számát tekintve nagyjából egyharmadának (45 fő, vagyis 37%) nincs, közel kétharmadának pedig egy vagy annál több gyermeke van (76 fő, vagyis 63%). A gyerekes nők esetében az eloszlás az egy vagy kettő gyerekesek irányába ugrik ki, ugyanis 31 nőnek van egy gyermeke, 33 nőnek van kettő, míg csak 11 nő vállalt hármast, és mindössze egy vállalt négyet. Az átlag az 1,11 gyermek, a módusz pedig a fenti számokat tekintve, nem meglepő módon a 0 vagyis nincs gyermeke.

A 121 kitöltő közül 72 nő dolgozik a versenyszférában, ennek kevesebb, mint a fele, 35 nő dolgozik a közszférában, és csak 14 nő jelölte meg az egyéb kategóriát. Az egyéb kategória esetében a kitöltőknek lehetőségük volt beírni, ez mit takar. Többen megfogalmazták, hogy háztartásbeliek, gyermekkel vannak otthon, illetve volt még nonprofit szervezet és művész is. Arra a kérdésre, hogy a tanulmányaikat mennyi idősen fejezték be, válaszolhattak az életkor pontos megnevezésével, azaz egy számmal, vagy választhatták a „jelenleg még tanulok” és a „soha, hiszek az élethosszig tartó tanulásban” válaszokat is. A válaszok korcsoportokba szedve az *1. táblázatban* kerülnek bemutatásra.

1. táblázat: Tanulmányok befejezése korcsoportokba szedve

Korcsoport	Létszám(fő)	Létszám (%)
18-23 éves kora között	42	34,71%
24-29 éves kora között	27	22,31%
30-34 éves kora között	9	7,44%
35-39 éves kora között	10	8,26%
40-45 éves kora között	2	1,65%
jelenleg még tanul	7	5,79%
soha, hisz az élethosszig tartó tanulásban	24	19,84%
Összesen	121	100%

(Forrás: saját szerkesztés alapján)

Az adatok egyértelműen azt mutatják, hogy legtöbben befejezték a tanulmányaikat 30 éves koruk előtt, mert a két legnagyobb csoport azok, akik 18-23 év között (34,71%) és azok, akik 24-29 év között (22,31%) zárták le tanulmányaikat, majd őket követik azok, akik hisznek az élethosszig tartó tanulásban (19,84%).

Interjú

A kérdésekre 14 nő válaszolt, akik szintén a 30-45 év közötti korcsoportba tartoznak. Mindannyiukban közös, hogy felsőfokú végzettséggel rendelkeznek. 4 nőnek van gyermeke, 1 közülük háromgyermekes, 2 kétgyermekes, 1 pedig egy gyermekes édesanya, és mind a négyen 30 éves korukban vagy afelett szültek először.

4. Eredmények és értékelésük

1. számú hipotézis vizsgálata

Kérdőív

Az első hipotézis igazolásához vagy cáfolatához az első összefüggés, amit az elemzés vizsgál, hogy milyen összefüggés van aközött, hogy hány évesen fejezték be a tanulmányaikat a nők és hány évesen váltak először szülővé. A minta bemutatásánál kiderült, hogy a kitöltők 34,71%-a befejezte a tanulmányait 23 évesen, 39,66% 23 éves és 45 éves kora között fejezte be, és 25,63% még jelenleg is tanul vagy hisz az élethosszig tartó tanulásban. A 2. táblázatban a tanulmányok befejezése és a szülővé válás ideje közötti összefüggés látható.

2 táblázat: Szülővé válás ideje a tanulmányok befejezési idejének összefüggésében

Szülővé válás ideje/ Tanulmányok befejezésének ideje	30 éves kora előtt vált szülővé (fő)	30 évesen vagy később vált szülővé (fő)	nincs gyermeke (fő)
18-23 éves kora között fejezte be a tanulmányait	14	13	15
24-29 éves kora között fejezte be a tanulmányait	5	10	12
30-34 éves kora között fejezte be a tanulmányait	5	0	4
35-39 éves kora között fejezte be a tanulmányait	6	4	0
40-45 éves kora között fejezte be a tanulmányait	2	0	0
jelenleg még tanul	3	2	2
soha, hisz az élethosszig tartó tanulásban	6	6	12
Összesen	41	35	45
Arány	33,88%	28,93%	37,19%

(Forrás: saját szerkesztés alapján)

Elsőre úgy tűnik, a vizsgált nők körében nem igaz az az állítás, hogy minél később fejezi be a tanulmányait, annál később szül. De ott van még egy csoport, akiket jobban meg kell vizsgálni,

ez pedig azon nők csoportja, akiknek nincs gyermekük. 45 nő válaszolta azt, hogy még nincs gyermeke, ami 37,19%-os arány a már szülővé vált nőkhez képest, és ha figyelembe vesszük, hogy a felmérés a 30-45 év közötti nők körében készült, akkor ezt a csoportot teljes egészében azok közé lehetne sorolni, akik 30 éves kor felett válnak szülővé. Azonban nem egyértelmű, hogy aki a kitöltés idején még nem szült, az később biztosan fog. A pontosabb felmérés érdekében azt is vizsgálja a kutatás, hogy szándékában áll-e még szülővé válni, akinek még nincs gyermeke.

45 válaszadó közül, akinek még nincs gyermeke, 25 nő válaszolta azt, hogy szerepel a tervei közt a szülővé válás, 8 nő még bizonytalan ezen a téren, és 12 nő biztosan nem szeretne már szülni. Az adatok a szándékot jelölik, és nem kezelhetők tényként, de ha így tekintünk az arányokra, és a bizonytalanokat továbbra is abba a csoportba számoljuk, akiknek nincs gyermekük, akkor az arányok a következőképpen alakulnak: a 33,88%-kal szemben, akik 30 éves koruk előtt váltak szülővé, 49,59% az, aki 30 éves kora felett szül vagy tervezi a szülést, és 16,53% az a csoport, akinek nincs és valószínűleg nem is lesz gyermeke.

Tovább lehet vizsgálni azt a csoportot, akik tervezik 30 éves koruk felett a szülést. A 3. táblázat mutatja annak az eloszlását, ez a 25 nő mikor fejezte be a tanulmányait.

3. táblázat: Még gyermek nélküli nők, akik 30 év felett tervezik a szülést, tanulmányaik befejezésének eloszlásában

Tanulmányok befejezése	Nincs gyermeke, de tervezi (fő)	Nincs gyermeke, de tervezi (%)
18-23 éves kora között fejezte be a tanulmányait	8	32%
24-29 éves kora között fejezte be a tanulmányait	9	36%
30-34 éves kora között fejezte be a tanulmányait	4	16%
35-39 éves kora között fejezte be a tanulmányait	0	0%
40-45 éves kora között fejezte be a tanulmányait	0	0%
jelenleg még tanul	1	4%
soha, hisz az élethosszig tartó tanulásban	3	12%

(Forrás: saját szerkesztés alapján)

32% tartozik abba a csoportba, akik 23 éves koruk előtt fejezték be a tanulmányaikat, és a többi 68% pedig azokat a csoportokat erősítik, akik tovább tanultak vagy még jelenleg is tanulnak, illetve hisznek az élethosszig tartó tanulásban.

Interjú

Az interjú során lehetőség volt azt is megvizsgálni, összefüggésben volt-e a gyermekvállalás ideje és a tanulmányok befejezése a kérdezett nők körében.

A 14 nő közül négynek van gyermeke, akik mind 30 éves koruk felett szültek először, és közülük hárman azt mondták, számukra a tanulás élethosszig tart, egy pedig 30 évesen fejezte be tanulmányait. Ők is azok táborát erősítik, akik nem fejezték be a tanulmányaikat 23 évesen, és 30 éves koruk után szültek.

Arra a kérdésre, hogy hogyan befolyásolták a tanulmányai a gyermekvállalási terveit, 11 nő is azt mondta, hogy nem befolyásolták. Sőt, volt, akinél inkább a gyermekvállalás befolyásolta a tanulmányait, mert olyan képzést választott, ami mellett el tudta végezni családanyai feladatait, és van olyan is, aki tanulna még, de a megváltozott körülmények között fel kellett függesztenie a további önfeljesztési terveit. Ez a fordított összefüggés már megjelent a korábban említett az „Egyensúlyban – Nők, karrier és család” című podcast sorozatban is.

Érdekes összefüggés azonban, hogy a családtervezés, karriertervezés kérdéskörökben szinte mindannyian említették az anyagi biztonságot, és azt, hogy a gyermekvállalás előtt fontosnak tartják az alapok megteremtését. Abban is egyetértettek, hogy az anyagi biztonság megteremtéséhez fontos a jó munkahely, amihez pedig elengedhetetlen a megfelelő végzettség. Szintén hasonlóság a 14 nő között, hogy fiatalabb korukban tudatosan tervezték az iskolai tanulmányaikat, noha eltérő motivációs okok miatt, de a középfokú végzettséget követően sem hagyták ott az iskolarendszerű oktatást, amíg meg nem szerezték az első felsőfokú végzettséget. Egyik interjúalany, akit saját bevallása szerint nem befolyásoltak a tanulmányai a gyermekvállalással kapcsolatban, arra, a kérdésre, hogy hogyan függ össze a családtervezés és a karriertervezés, a következő választ adta:

„A gyermekvállalásra van hatással a karrier, hiszen addig nem vállalnék gyermeket, amíg nem lenne meg a kellő anyagi biztonság.”

Ugyanez a válaszadó arra a kérdésre, hogy mit jelent számára a karriertervezés, a következőt válaszolta:

„A szakmai ranglétrán folyamatosan feljebb lépni, és egy biztos szakmai tudást elérni, amihez folyamatosan fejlődni kell.”

Így, ha nem is közvetlenül, de közvetve kimondta, hogy számára a gyermekvállaláshoz az anyagi biztonság fontos, amit folyamatos fejlődéssel lehet elérni.

Szintén egy másik kérdezett alany, aki azt mondta, nem befolyásolta a gyermekvállalási terveit a tanulmányai, a következőket mondta:

„Nem befolyásolták, mert mivel a felsőfokú tanulmányaimat 18-23 évesen végeztem. Az életkörülményeim sem olyanok voltak, én sem szerettem volna, illetve a párom is a tanulmányait végezte. Tudtuk, hogy közös életet szeretnénk, és azt is, hogy mindennek eljön az ideje (tanulmányok elvégzése, biztos munkahely megtalálása, esküvő és ezután következik az ingatlanvásárlás és családalapítás).”

A válaszadó egy szépen felépített, megtervezett életpályát vázolt fel, amiben a tanulmányok alapozzák meg mind a karrier, mind a család útját, és nem fordítva.

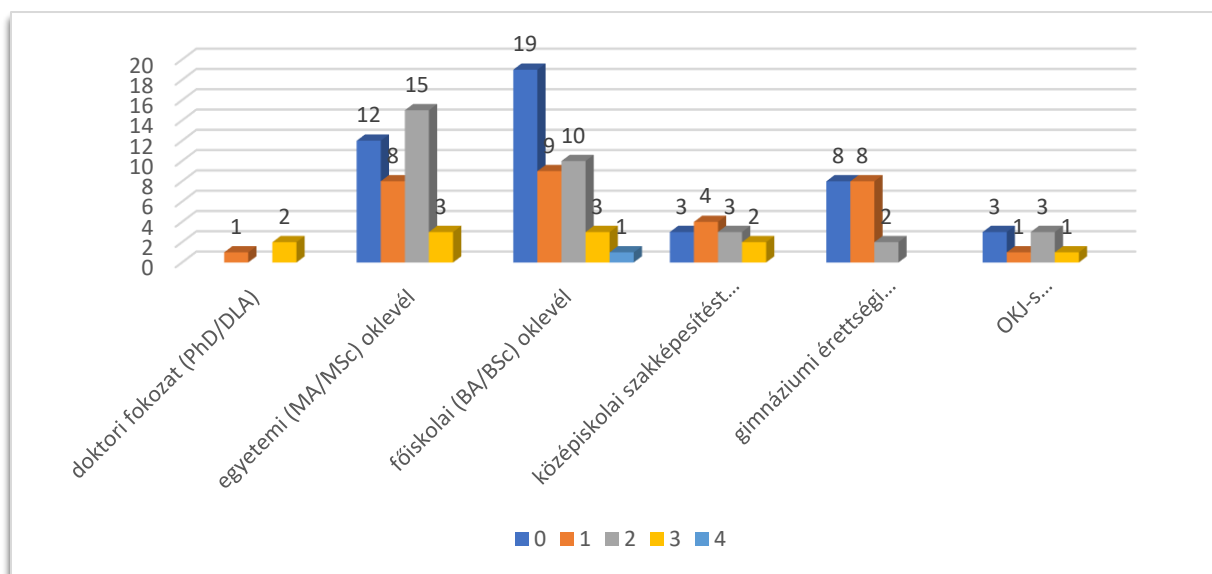
Visszaülve arra az amerikai kutatásra (Kincaid, 2015), amely kimutatta, ha egy nő minél később vállalt gyermeket, és helyette építette a karrierjét, lényegesen magasabb fizetéssel rendelkezik, mint azok a társai, akik ugyanolyan korúak, és azonos végzettséggel rendelkeznek, de korábban vállaltak gyereket, azok a nők, akik tudatosan megtervezik az életüket, és előbb a tanulás, majd a karrier szerepel, és aztán következik a szülőség, valószínűleg jó döntést hoztak.

2. számú hipotézis vizsgálata

Kérdőív

Az a hipotézis, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők kettő vagy annál kevesebb gyermeket szülnek, a kérdőív válaszai alapján viszonylag egyszerűnek tűnő összefüggéssel megvizsgálható, mégpedig a végzettség és a gyerekek száma közötti összefüggéssel.

A kérdőív kitöltése alapján a gyerekek száma a végzettség szerinti eloszlásban a *3. ábrán* kerülnek bemutatásra.

3. ábra: Gyermek számának eloszlása végzettség szerinti eloszlásban
(Forrás: saját szerkesztés alapján)

A diagramon jól megfigyelhető, hogy a főiskolai, egyetemi végzettséggel és doktori fokozattal rendelkező nők esetében lényegesen alacsonyabb a 3 vagy annál több gyermekvállalás. Ennél pontosabb eredményt mutat, az átlag és a szórás végzettségek szerint. A felsőfokú végzettségű nők csoportjában (főiskolai, egyetemi és doktori végzettség) az átlag 1,1 gyermekvállalás, míg a módusz 0.

Fontos megvizsgálni azt is, hogy terveznek-e még gyermeket vállalni azok, akiknek kettő vagy annál kevesebb van. Csak a felsőfokú végzettségű válaszokra szűrve, azon belül a 0, 1, 2 számú gyermekes nők esetében az eredmény a 4. táblázatban látható.

4. táblázat: Gyermekvállalási szándék a felsőfokú végzettségű nők körében a meglévő gyermekek száma függvényében

Gyermekek száma/ Akar-e még gyereket	Igen (fő)	Talán (fő)	Nem (fő)
0	20	6	5
1	2	4	12
2	1	0	24
Összesen	23	10	41

(Forrás: saját szerkesztés alapján)

Lényegesen magasabb azok száma, akik még úgy akarnak gyermeket, hogy még nincs, és szembenőően alacsonyabb azok száma, akinek már van egy vagy két gyermekük, és azok mellé szeretnének még vállalni. Ezen kívül majdnem kétszer annyian (41 fő) vannak azok, akik már nem szeretnének több gyermeket vállalni, akár van, akár nincs jelenleg gyermekük, mint azok, akik még szeretnének (23 fő).

Az nem derül ki a válaszokból, hogy aki tervezi még a szülést, az hány gyermeket szeretne, így ezzel kapcsolatban nincsenek további, pontos adataink. A szándék nem kezelhető tényként, vagyis nem pontos adat, de mégis lehet belőle következtetni, hogy nem várható nagyobb változás abban, hogy a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők kettő vagy annál kevesebb gyermeket vállalnak.

Interjú

Az interjúkérdésekre választ adó nők között csak egy volt, akinek három gyermeke volt, és neki már nem áll szándékában több gyermeket vállalni. Azok közül, akiknek még nincs, csak egy nő mondta azt, hogy három gyermeket szeretne, 6 nő mondta, hogy két gyermeket szeretne és csak 3 nő tervez egy gyermeket. Utóbbi három főleg inkább a korával indokolta a döntését, nem a tanulmányai vagy a karrierje miatt.

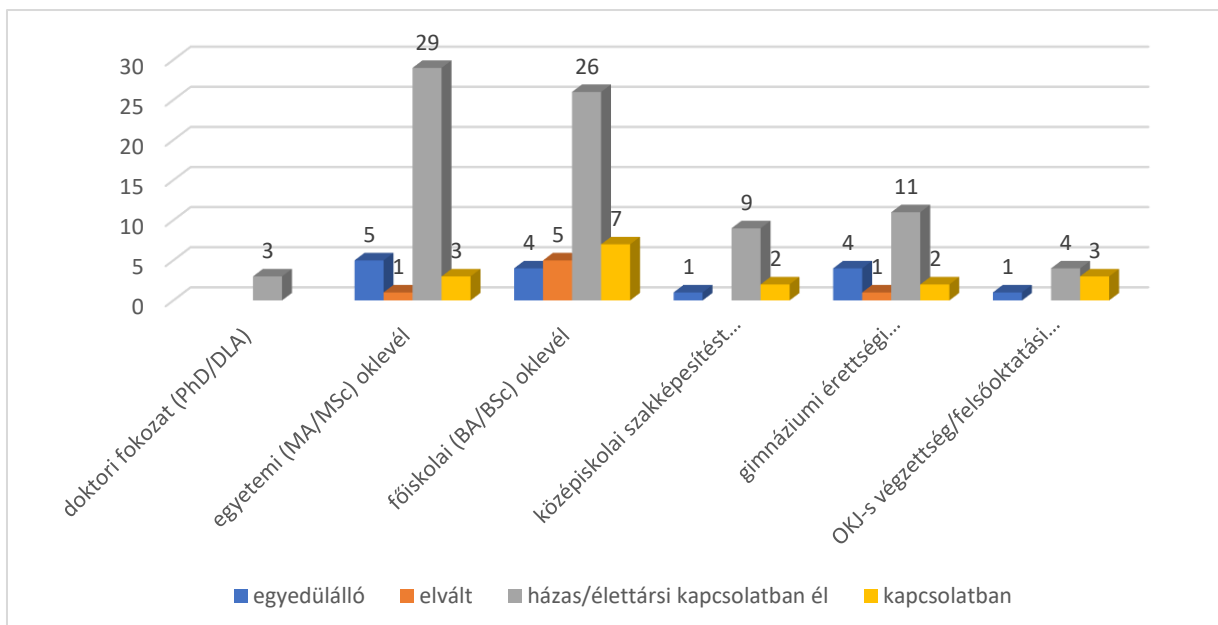
Arra a kérdésre, hogy a jelenlegi tudása és tapasztalatai alapján máshogy tervezné-e a családalapítást, négyen válaszolták azt, hogy a gyermekvállalással összefüggésben változtatnának az életükön. Mindannyian korábban vállalnának gyermeket, illetve alapítanának családot, bár különböző okokból. Az egyik válaszadó, aki már elmúlt 40 éves, korábban tervezné a gyermekvállalást, de még így is 30 éves kora után:

„Igen, talán kevesebb időt töltenék munkával, és több szabadidőm lenne, amit társkeresésre fordítanék, és a gyerekvállalást 30-35 éves korom körülre tervezném.”

3. számú hipotézis vizsgálata

Kérdőív

Az első összefüggés, amit a kérdőív válaszai alapján szükséges megvizsgálni, a nők családi állapot szerinti eloszlása a végzettségük függvényében, mely a 4. ábrán látható.

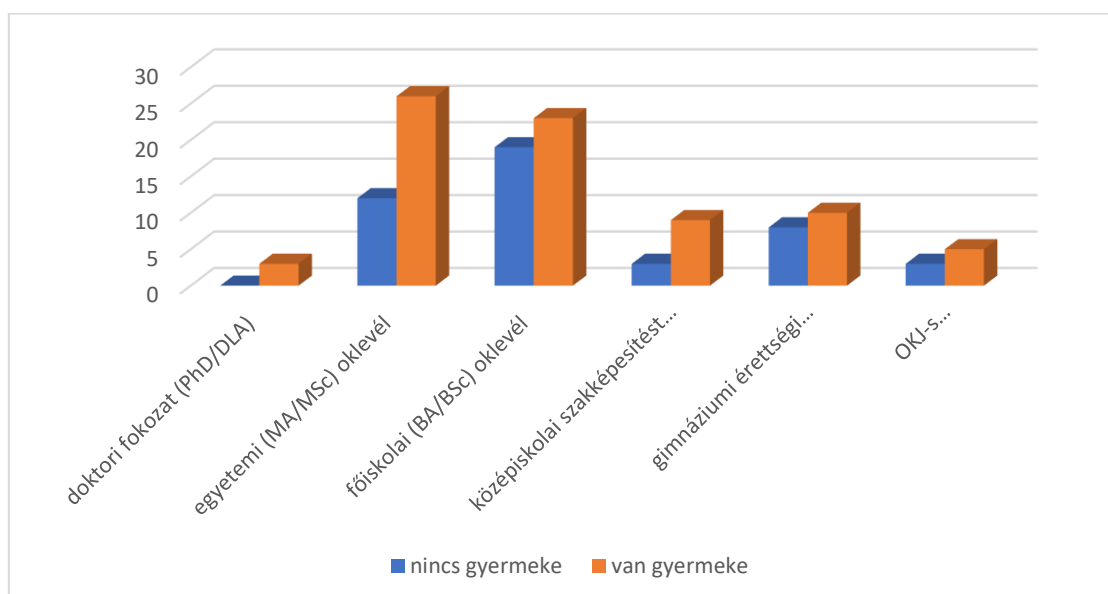

4. ábra: Nők családi állapota végzettségük függvényében

(Forrás: saját szerkesztés alapján)

Az eredmények szerint minden csoportban, végzettségtől függően a házasságban vagy élettársi kapcsolatban élő nők száma a legmagasabb. Azonban ez az adat még kevés a hipotézis megcáfolásához, hiszen ebből nem derül ki, hogy ezeknek a nőknek van-e karrierjük, és választaniuk kellett-e a karrier és a család között, vagy lehetőségük volt mindkettőre.

Adja magát a következő elemzés, ami a végzettség és a szülőség közötti összefüggést vizsgálja, melyet az 5. ábra mutat.

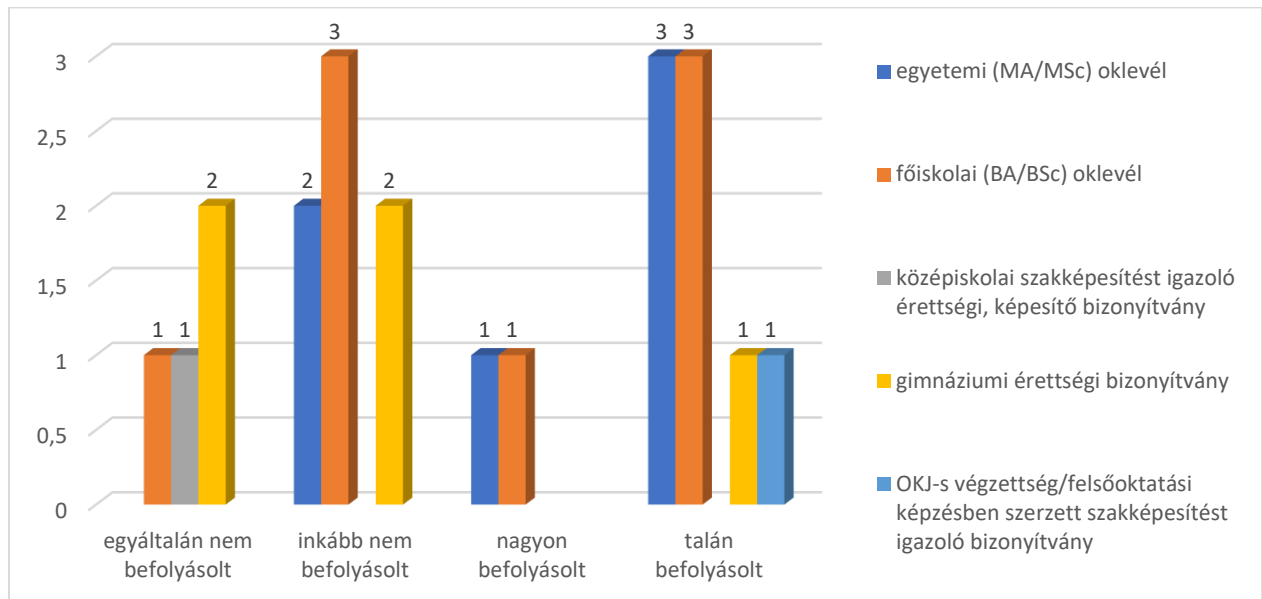

5. ábra: Nők szülői léte a végzettségük függvényében

(Forrás: saját szerkesztés alapján)

Minden csoportban, végzettségtől függetlenül többen vannak azok a nők, akiknek van gyermekük, mint azok, akiknek nincs. Azonban esetükben sem egyértelmű, hogy kellett-e választaniuk a karrier és a gyermekvállalás mellett.

A következő vizsgálat a kérdőív válaszai alapján a végzettség és a karriert, mint családalapítással kapcsolatos döntést befolyásoló tényező közötti összefüggést nézi az egyedülálló és az elvált nők csoportjában, melyet a 6. ábra mutat be.

6. ábra: Karrier, mint befolyásolási tényező a családalapításra nézve a végzettség függvényében

(Forrás: saját szerkesztés alapján)

A diagramon jól látszik, hogy az egyedülálló és elvált nők körében a felsőfokú végzettséggel rendelkezők közül többen jelölték azt a választ, hogy talán (6 fő), illetve nagyon (2 fő) befolyásolta őket a karrierjük a családalapítással kapcsolatos döntésben, mint a középfokú végzettségűek körében, akik közül ketten választották, hogy talán befolyásolta őket, és senki nem válaszolta, hogy nagyon befolyásolta.

Visszautalva a korábban leírt újonnan kialakult trendfogalmakra, ők tartozhatnak a tigrisnők csoportjába, akiknek saját döntésük, hogy karriert építenek, és önálló független nőként élnek (Töröcsik, 2010).

Interjú

Az interjún résztvevők körében egyikük esetében sem mondódott ki, hogy ők inkább a karriert választották volna a családalapítással szemben, vagy legalábbis nem volt ilyen tudatos

választás. Inkább az volt a beszélgetések konklúziója, hogy azért építenek karriert, hogy később családot tudjanak alapítani, és fontos feladatnak tartják, hogy családanyaként az anyagi biztonságot is megteremtsék. Ehhez pedig ma már biztos és jól fizető munkára van szüksége a nőknek is, nem elég a házastársra vagy élettársra támaszkodni.

Egy interjúalany esetében érződött, hogy ha őszinte önvizsgálatot tartana, a munkája iránti elkötelezettsége az oka annak, hogy még egyedülálló:

„Sok időt töltök a munkával, így nem sok időm marad a családtervezésre (társkeresésre). Jelenleg úgy érzem, hogy beosztásom miatt jobban koncentrálok a munkára, mint a családtervezésre.”

Ahogy azt Tari Annamária is mondta az előadásában a mai nők igyekeznek megfelelni a társadalmi elvárásoknak, amit a közösségi média közvetít felénk megállás nélkül. Az interjúalanyok esetében is ez érződött. Még ha nem is előzi be a karrier a családot, az anyagi biztonság, a függetlenség érzése, az önmegvalósítás mind a prioritások között van, amihez elengedhetetlen az önfejlesztés és a jó munkahely is.

Ezt támasztja alá a Munkaérték-kérdőív kitöltési eredménye is, mely szerint az interjúalanyok körében az **anyagiak**, az **önérvényesítés** és a **változatosság** lett a vezető meghatározó érték a munkával kapcsolatban. Ezzel szemben a munkateljesítmény, az esztétikum és az irányítás az elutasított értékek közé kerültek.

5. Következtetések és javaslatok

A dolgozat témája a tanulás hatása a családalapításra, mely Donald E. Super Életpályaszivárvány modelljéből indul ki, ahol a Tanuló életszerep és a Szülő életszerep szinte váltják egymást. A modellt 1976-ban alkotta meg, majd 1980-ban frissítette, de azóta nem változott. A szivárványmodell egy kiindulási alap lehet az egyénnek az életpályája megtervezéséhez, és van, akinek bizonyos szerepek ki is maradnak, vagy más prioritással rendelkeznek. A dolgozat témájához a Tanuló és Szülő szerep prioritásának megváltozása esetleg gyakrabban előforduló hiánya vezetett. Jelen kutatás egy szűkebb csoportban vizsgálta, valóban történt-e ezen a téren változás. A célcsoport a 30-45 év közötti, értelmiségi (minimum érettségivel rendelkező) nők.

1. hipotézis: Minél később fejezi be egy nő a tanulmányait, annál később vállal gyermeket. Azok a nők, akik folyamatosan képzik magukat, és nem fejezik be a tanulmányaikat 23 éves koruk után sem, jellemzően 30 éves kor felett szülnek először.

Az 1. hipotézis a kérdőív alapján nem igazolható 100%-os pontossággal, mert a tények alapján (2. táblázat) többen voltak a válaszadók között (33,88%), akik 30 éves koruk előtt szültek, és csak 28,93% szült 30 éves kora után vagy 30 évesen. Az állítást, miszerint van összefüggés a tanulmányok hossza és a gyermekvállalás elhalasztása között (Mills et al, 2008) jelen dolgozat nem igazolta, de mégis következtetni lehet rá. A gyermek nélküli nők kérdőíves válaszai arra, hogy 30 éves koruk felett terveznek-e még szülni (3. táblázat) és az interjúalanyok válaszai ugyanerre a kérdésre azt támasztják alá, hogy egyre inkább kitolódik az első szülés ideje 30 éves korra vagy afölé, és még ha ez nem is tudatosan, de közvetve összekapcsolódik a tanulmányok meghosszabbodásával.

2. hipotézis: A felsőfokú végzettséggel rendelkező nők kettő vagy annál kevesebb gyermeket vállalnak.

Ezt a hipotézist, a dolgozat egyértelműen igazolta. A kérdőíves válaszok eredménye alapján a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők esetében az átlag 1,1 gyermekvállalás, míg a módusz 0, vagyis a legtöbb nőnek még nincs gyermeke. A 3. ábrán egyértelműen látszik, hogy az értelmiségi nők minden csoportjában a gyermekvállalási szándék kimerül maximum két gyermek vállalásában, a három vagy ennél több gyermek lényegesen ritkábban fordul elő. Emellett érdekes eredmény az is, hogy az egyetemi és főiskolai végzettségű nők körében szembetűnően magasabb azok száma, akik még nem vállaltak gyermeket, mint azoké, akiknek már van.

A további elemzések eredményei, miszerint terveznek-e még gyermeket azok, akiknek kettő vagy annál kevesebb gyermeke van, és felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, már nem enged egzakt következtetéseket levonni, hiszen az csak feltételezés, nem tényeken alapul. Inkább érdekességképpen és az előző eredmények közvetett megerősítésére szolgálnak, ugyanis majdnem kétszer annyian nem terveznek több gyereket a jelenleginél, mint azok, akik biztosan szeretnék még. Azok, akik „talán”-nal válaszoltak, nem lettek beszámítva egyik csoportba sem, hiszen ők végképp rontanák az eredmény pontosságát.

Az interjúk eredménye is megerősítette, hogy ha tudatos családtervezésről van szó, a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők kettő vagy annál kevesebb gyermeket szeretnék.

3. hipotézis: Minél magasabb egy nő végzettsége vagy minél több szakmai képesítéssel rendelkezik, annál inkább jellemző, hogy a karriert választja a családalapítással szemben.

A 3. hipotézist tekintve, a saját kutatási módszer nem hozott egyértelmű eredményt.

A kérdőívet kitöltő nők esetében végzettségtől függetlenül a legtöbben házasságban vagy élettársi kapcsolatban élnek, és van gyermekük (4. és 5. ábra). Azonban az nem derül ki róluk, hogy van-e karrierjük, illetve kellett-e valaha választaniuk a karrier és a család között.

Arra a kérdésre a válasz, miszerint a családalapítással kapcsolatos döntésben befolyásoló tényező volt-e a karrier, a felsőfokú végzettséggel rendelkező nők esetében magasabb volt a talán és a nagyon befolyásolt válasz, mint a középfokú végzettségűek esetében (6. ábra), de ebből sem derül ki pontosan, hogy melyik irányba hozták meg a döntésüket.

Az interjúalanyok között egy nő mondta, hogy ma már máshogy döntene, és nem a munkát helyezné előre a családalapítás rovására. A többiek a terveik szerint haladnak a családalapításban és a karrierútjukon is, és nem érzik, hogy a karrierjük hátráltatná a családalapítási terveiket.

Ezzel a hipotézissel kapcsolatban tovább lehetne még folytatni a vizsgálatot abban az irányban is, hogy még milyen döntést befolyásoló tényezők vannak hatással a családalapításra vonatkozóan. A kérdőívben feltett kérdésre a karrier mellett több válaszlehetőség is szerepelt, mint például a társadalmi elvárások, családi minta, anyagi helyzet. Érdekességként meg lehet említeni, hogy ami a leginkább befolyásolta a nőket a családalapítási terveik tekintetében, az a megfelelő pár megtalálása volt. De ez már nem ennek a dolgozatnak a témája.

Tovább lehetne folytatni a kutatást a kérdést megfordítva, vajon a családalapítás milyen hatással van a tanulmányokra? Több esetben is előfordult az az összefüggés, hogy a szülővé válás miatt nem tanult vagy tanul tovább egy nő. A háttérben több indokot is felsoroltak, mint például az anyagi helyzet megváltozása, a családi támogatás hiánya, időhiánya, megváltozott prioritások,

vagy akár az új célok nem összeegyeztethetők a családanyai feladatokkal. Előfordult olyan is, hogy egy nő az álmairól mondott le, és szakmát váltott a gyermekvállalással kapcsolatos nehézségek miatt.

Mindenképpen érdemes lenne megvizsgálni a karrierrel rendelkező nőket, akik nem napi átlag 8 órát dolgoznak, és nem csak hétköznapiakon. Vajon esetükben, ha választani kell a család vagy a tanulás között, melyiket választják inkább? Ez is egy hatása lehet a tanulásnak a családalapításra, mint karriert elősegítő tényező, és fontos, hogy azok esetében, akiknek valóban fontos a karrierük, hiszen már sokat tettek érte.

Érdemes lenne megvizsgálni bizonyos szakmák esetében a tanulás hatását a családalapításra. Alapvetően minden szakmában fontos a folyamatos fejlődés, a szaktudás naprakészen tartása, de vannak szakmák, amik esetében olyan gyorsan változik a tudásanyag, hogy ha nem képzik magukat, lemaradnak, és nem tudják megfelelően elvégezni a munkájukat, mint például az orvosok, vagy az informatikusok. Abban az esetben, ha valaki ilyen szakmát választ, folyamatosan tanulnia kell a munkája mellett, ami a családi élet rovására mehet akár még a férfiak esetében is.

Újabb eredményeket hozhat ennek a témának a kutatása, ha bővebb célcsoporttal, vagy más kutatási módszerrel is vizsgálják a hipotéziseket, mint például a fókuszcsoporthoz tartozó felmérés. Ezzel a módszerrel még több nőt meg lehet szólítani, és a nőknek lehetőségük van még jobban kifejezni a gondolataikat, természetesen a moderátor által vezetett formában.

6. Összefoglalás

A dolgozat célja, hogy megvizsgálja a tanulás hatását a családalapításra. Ezt a témát számtalan megközelítésből lehetne elemezni, jelen kutatás a 30-45 év közötti értelmiségi nők oldaláról teszi meg. Átalakult, rohanó világunkban az egyenlőség és az elfogadás jegyében a nők is lehetőségei is kitágultak mind a képzés, mind a munka világában. Az nem kérdés, hogy a legtöbben élnek is ezekkel a lehetőségekkel. De vajon hogyan lehet ezt összeegyeztetni a családanyai szerepekkel? Milyen hatása van az életszerepek átalakulásának?

A szakirodalmak áttekintése után a hipotézisek felállítása következett, melyek a következők:

1. Minél később fejezi be egy nő a tanulmányait, annál később vállal gyermeket. Azok a nők, akik folyamatosan képzik magukat, és nem fejezik be a tanulmányaikat 23 éves koruk után sem, jellemzően 30 éves kor felett szülnek először.
2. A felsőfokú végzettséggel rendelkező nők kettő vagy annál kevesebb gyermeket vállalnak.
3. Minél magasabb egy nő végzettsége vagy minél több szakmai képesítéssel rendelkezik, annál inkább jellemző, hogy a karriert választja a családalapítással szemben.

A két kutatási módszertan a primer kérdőíves felmérés és a strukturált interjú volt, mindkettő a célcsoportnak megfelelő nők körében. A kérdőívet 121 nő töltötte ki, míg az interjú 14 nővel készült.

Az eredmények elemzése után a 2. hipotézis egyértelműen igazolódott, míg a másik két hipotézis esetében további kutatások javasoltak a pontos igazolás vagy cáfolat érdekében.

Az első hipotézis igazolódni látszik, ha azt is számításba vesszük, hogy az értelmiségi 30-45 éves korosztályba tartozó nők tudatosak mind a családtervezés, mind a karriertervezés terén, és meg is valósítják terveiket. Éppen a céltudatosság és a határozottság az, ami jellemző rájuk, aminek köszönhetik eddigi sikereiket, és segít a további terveik megvalósításában. Képesek megfelelni a családanyai szerepnek és a karriert építő, önmagát folyamatosan fejlesztő nő szerepének, de ezt a legtöbben érettebb fejjel, 30 éves koruk után kezdik meg, miután megalapozták ennek az életnek.

A harmadik hipotézis a dolgozat elemzései alapján nem igazolódott be, de a megcáfolásához is még sokkal mélyebb kutatásra lenne szükség, más módszertannal, további kérdésekkel. A fókuszcsoportos adatgyűjtési módszerrel jobban el lehet mélyülni a nők motivációjának kérdéskörében, a valódi sikerek beazonosításában, és ezek következményeiben, ki milyen áldozatot hoz. Hol tartunk valójában az egyenlőség és egyenjogúság kérdésben?

7. Irodalomjegyzék

- A. Weiss (2023): *Advantages And Disadvantages Of Lifelong Learning*. Letöltés dátuma: 2023.09.16. forrás: [Lifelong Learning: Exploring its Benefits and Disadvantages \(ijenstitu.com\)](https://www.ijenstitu.com)
- B. Bosch (2013): *Women who Study: Balancing the Dual Roles of Postgraduate Student and Mother*. Edith Cowan University. Letöltés ideje: 2023.10.01. forrás: [Women who Study: Balancing the Dual Roles of Postgraduate Student and Mother \(ecu.edu.au\)](https://www.ecu.edu.au)
- Being a Full-Time Student and a Mom: Pros and Cons*. (2022). MHBL Letöltés dátuma: 2023.09.15. forrás: [Being a Full-Time Student and a Mom: Pros and Cons | \(myhomebasedlife.com\)](https://myhomebasedlife.com)
- C. Lyonette – G. Atfield – H. Behle – L. Gambin (2015): *Tracking student mothers' higher education participation and early career outcomes over time: initial choices and aspirations, HE experiences and career destinations*. University of Warwick. Letöltés dátuma: 2023.09.16. forrás: [Microsoft Word - FINAL REPORT \(nuffieldfoundation.org\)](https://www.nuffieldfoundation.org)
- D. G. Oblinger – J. L. Oblinger (szerk.) (2005): *Educating the Net Generation*. Letöltés dátuma: 2023.07.19. forrás: [Educating the Net Generation \(educause.edu\)](https://www.educause.edu)
- E. Kincaid (2015): *Why having kids later is a really big deal*. Insider. Letöltés dátuma: 2023.09.25. forrás: [Why Delaying Parenthood and Having Kids Later Is a Big Deal \(businessinsider.com\)](https://www.businessinsider.com)
- G. Livingston (2015): *For most highly educated women, motherhood doesn't start until the 30s*. Pew Research Center. Letöltés dátuma: 2023.09.12. forrás: [For most highly educated women, motherhood doesn't start until the 30s | Pew Research Center](https://www.pewresearch.org)
- Héjja-Nagy K. – Dávid M. – Mester D. (2015): *Neveléslélektan – egyéni bánásmód*. Eger: Líceum Kiadó. Letöltés dátuma: 2023.10.02. forrás: [1 \(ektf.hu\)](https://www.ektf.hu)
- Kissné András K. (2014): *Generációk, munkaerőpiac és a motiváció kérdései a 21. században*. HR Magazin.
- Komár Z. (2017): *Generációelméletek*. Új Köznevelés. Letöltés ideje: 2023.07.25. forrás: [Generációelméletek | Pedagógiai Folyóiratok \(gov.hu\)](https://www.gov.hu)
- M Mills – R. R. Rindfuss – P. McDonald – E. te Velde (2011): *Why do people postpone parenthood? Reasons and social policy incentives*. National Library of Medicine. Letöltés dátuma: 2023.09.15. forrás: [Why do people postpone parenthood? Reasons and social policy incentives - PMC \(nih.gov\)](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov)
- M. Ní Bhrolcháin – É. Beaujouan (2012): *Fertility postponement is largely due to rising educational enrolment*. National Library of Medicine. Letöltés dátuma: 2023.09.15. forrás: [Fertility postponement is largely due to rising educational enrolment - PMC \(nih.gov\)](https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov)
- Páskuné Kiss J. (2015): *A pályaorientáció pszichológiai alapjai - Kézikönyv 28 órás készségfejlesztő tréninghez pedagógusok számára*. Debrecen: Debreceni Egyetemi Kiadó

Pócsik O. (2014): *Generációkutatás – Tanulási generációk jellemzői*. Szent István Egyetem, Gödöllő Letöltés dátuma: 2023.07.17. forrás: [Generaciokutatas- Tanulasi generaciok je.pdf](#)

Simándi Sz. - Dr. Kis-Tóth L. (sorozatszerk.) – Molnár E. (tananyagszerk.) (2015): *Kutatások a felsőoktatásban és a felnőttképzésben*. Eger: TÁMOP-4.1.1.C-12/1/KONV-2012-0001 projekt. Letöltés dátuma: 2023.07.17. forrás: [Kutatások a felsőoktatásban és a felnőttképzésben \(ektf.hu\)](#)

Szabó-Morvai Á. (szerk.) (2018): *Közelkép - Nők a munkaerőpiacon*. Letöltés dátuma: 2020.11.20. forrás: [mt_2017_hun_39-201.pdf \(krtk.hu\)](#)

Szilágyi K. (2005): *A fiatalok és felnőttek pályaorientációs és karrierépítési készségeinek szintje, fejlesztésének lehetőségei*. Budapest: Nemzeti Felnőttképzési Intézet

Szilágyi K. (2007): *Munka-tanácsadás, mint professzió*. Budapest, Kollégium Kft. 153-156.

Szilágyi K. (2008): *Értékfeltáró csoportos foglalkozás*. Budapest, SZIE GTK.

Szuromi-Kovács Á. (2022): *Egyensúlyban – Nők, karrier és család*. Podcast sorozat. Letöltés dátuma: 2023.08.22. forrás: [csalad.hu - Ahol otthon vagy!](#)

Tari A.: *Családmodell változás két generáció alatt*. Letöltés dátuma: 2023.08.02. forrás: [Tari Annamária: Családmodell változása két generáció alatt - YouTube](#)

Töröcsik M. - Rechnitzer Sz. (2010): „*Trendi anyák – anyatrendek*.” *Magyar Fogyasztói Platform - Márkacsemeték konferencia összefoglaló*. Letöltés dátuma: 2023.09.15. forrás: [Trendi anyák – anyatrendek \(trendinspiracio.hu\)](#)

When age begins to matter. Why postponing parenthood? Sozialwissenschaften. (2014). Humboldt-University of Berlin. Grin ebook. Letöltés dátuma: 2023.09.02. forrás: [When age begins to matter. Why postponing parenthood? - GRIN](#)

8. Mellékletek

1. melléklet: Kérdőív

Kérdőív címe: A tanulás hatása a családalapításra

Bevezető szöveg:

Kedves Kitöltő!

Horváth Zsanett vagyok, a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem Emberi Erőforrás Tanácsadó mesterképzés hallgatója. A kérdőív a diplomadolgozatomhoz kötődő kutatáshoz szükséges.

A kapott eredményeket a diplomadolgozatomban fogom használni. A kitöltés természetesen anonim, és csak néhány percet vesz igénybe.

Előre is köszönöm, hogy válaszaival segíti munkámat!

Háttér kérdések:

életkor évben

lakóhely (főváros, megyeszékhely, város, község)

családi állapot (egyedülálló, kapcsolatban, házas/élettársi kapcsolatban él, elvált, özvegy)

gyerekek száma

mely területen dolgozik (verseny-, köz-, egyéb)

végzettség (gimnáziumi érettségi bizonyítvány; középiskolai szakképesítést igazoló érettségi, képesítő bizonyítvány; OKJ-s végzettség/felsőoktatási képzésben szerzett szakképesítést igazoló bizonyítvány; főiskolai (BA/BSc oklevél); egyetemi (MA/MSc oklevél; doktori fokozat (PhD/DLA))

Érdemi kérdések:

1. **A tanulmányaimat ennyi idősen fejeztem be**

legördülő válaszlehetőségek:

- jelenleg még tanulok
- soha, hiszek az élethosszig tartó tanulásban
- 16-100

2. **Kérem, válasszon egyet az alábbi befejezési lehetőségek közül:**

A tanulás számomra...

- véget ér(t) a kötelező tanulmányaim befejezésével
- véget ért az általános iskola befejezésével
- véget ért a középiskola befejezésével
- véget ért a felsőfokú tanulmányaim befejezésével
- egy életen át tartó folyamat

3. **Kérem, értékelje a következő állításokat! (egyáltalán nem befolyásolt, inkább nem befolyásolt, talán befolyásolt, nagyon befolyásolt)**

A továbbtanulással kapcsolatos döntésemben befolyásoltak

- társadalmi elvárások
- az anyagi körülményeimnek köszönhetően megengedhetem magamnak, hogy tanuljak
- az anyagi körülményeim nem engedik meg, hogy tanuljak
- állami támogatások lehetősége a tanulmányaim során
- állami támogatások lehetősége a családalapításban
- azt gondolom, minél jobb végzettséggel rendelkezem, annál könnyebb elhelyezkedni a munkaerőpiacon
- külföldi munkavállalás lehetősége
- külföldi továbbtanulás lehetősége
- magyarországi oktatási színvonal
- családi minta
- barátaim
- tanárait
- média/ híres személy
- házastárs/ élettárs/ párom
- kötelező szakmai előírás a tudásom folyamatos fejlesztése érdekében
- nem vagyok tisztában velem, milyen tanulási lehetőségeim vannak
- érdeklődési köröm bővítése
- meglévő ismereteim fejlesztése
- magasabb pozíció reménye a munkahelyen
- presztízs

- függetlenség
- tanulmányi eredményeim
- magasabb fizetés reménye
- biztos munkahely reménye
- jobb munkakörülmények
- szeretek tanulni, hajt a tudásvágy
- több lehetőségem van a speciális képességeimet kamatoztatni
- olyan speciális biológiai adottsággal rendelkezem, ami akadályoz a tanulásban
- olyan speciális biológiai adottsággal rendelkezem, ami miatt fontos a tanulás

4. Ennyi idős voltam, amikor szülő lettem: (első gyermek születése, örökbefogadás kezdete)

legördülő válaszlehetőségek:

- még nincs gyermekem
- 12-100

5. Jelenleg úgy gondolom, szeretnék még gyereket vállalni.

- igen
- nem
- talán

6. Kérem, értékelje a következő állításokat! (egyáltalán nem befolyásolt, inkább nem befolyásolt, talán befolyásolt, nagyon befolyásolt)

A családalapítással kapcsolatos döntésemben befolyásolt

- biológiai adottságok
- megfelelő pár megtalálása
- anyagi helyzetem
- karrierem
- tanulmányaim
- függetlenség
- családi minta
- társadalmi elvárások

2. melléklet: Interjúkérdések

1. Hány éves?
2. Hány gyermeke van?
3. Hány évesen szülte az első gyermekét?
4. Tervez-e még (további) gyermekvállalást, ha igen hányat?
5. Milyen érettségit követő képzettsége(i) van(nak)?
6. Hány évesen fejezte be a tanulmányait?
7. Mi motivál(t)a Önt a felsőfokú tanulmányai során? Miért képezte magát tovább az érettségi után?
8. Mit jelent az Ön számára a családtervezés?
9. Mit jelent az Ön számára a karriertervezés?
10. Hogyan függ össze Önnél a családtervezés és a karriertervezés?
11. Mit jelent az Ön számára az élethosszig tartó tanulás?
12. Hogyan befolyásolták a tanulmányai a gyermekvállalási terveit?
13. A jelenlegi tudása és tapasztalatai alapján van-e bármi, amit máshogy csinálna a családalapításra nézve, ha visszamehetne az időben? Kérem, fejtse ki!
14. A jelenlegi tudása és tapasztalatai alapján van-e bármi, amit máshogy csinálna a tanulmányaira nézve, ha visszamehetne az időben? Kérem, fejtse ki!
15. A jelenlegi tudása és tapasztalatai alapján van-e bármi, amit máshogy csinálna a karrierével kapcsolatban, ha visszamehetne az időben? Kérem, fejtse ki!
16. Milyen jellegű támogatást kapott az érettségit követő képzés(ek) során a családjától?

3. Melléklet: Munkaérték-kérdőív

MUNKAÉRTÉK - KÉRDŐÍV (Donald E. Super)

Az alábbiakban munkával kapcsolatos állításokat olvashat. Arra kérjük, mindegyik állítás mellett jelölje meg, hogy saját személye szempontjából mennyire érzi fontosnak az adott állítás tartalmát. Itt tehát nincs jó vagy rossz válasz, egyedül helyes válasz az, amelyet sajátjának tart.

A következő válaszlehetőségek közül választhat:

- Ha az adott állítást **egyáltalán nem érzi fontosnak**, akkor az utána következő négyzetbe írjon **1-es** számjegyet.
- Ha az állítást **kicsit fontosnak érzi**, akkor a négyzetbe írjon **2-es** számjegyet.
- Ha az állítást **elégé fontosnak érzi**, akkor a négyzetbe írjon **3-es** számjegyet.
- Ha az állítást **fontosnak érzi**, akkor a négyzetbe írjon **4-es** számjegyet.
- Ha az állítást **nagyon fontosnak érzi**, akkor a négyzetbe írjon **5-es** számjegyet.

OLYAN MUNKÁT SZERETNÉK, AHOL AZ EMBER...

1. szüntelenül új, megoldatlan problémákba ütközik: 1 2 3 4 5
2. másokon segíthet: 1 2 3 4 5
3. sok pénzt kereshet: 1 2 3 4 5
4. változatos munkát végezhet: 1 2 3 4 5
5. szabadon dönthet saját területén: 1 2 3 4 5
6. tekintélyt szerezhet munkájával: 1 2 3 4 5
7. akár művész is lehet: 1 2 3 4 5
8. -t munkatársai befogadják: 1 2 3 4 5
9. biztos lehet abban, hogy feladatot kap: 1 2 3 4 5
10. megvalósítja önmagát: 1 2 3 4 5
11. tisztelheti főnökét: 1 2 3 4 5
12. szép környezetben dolgozhat: 1 2 3 4 5
13. nem beszélhet mellé, mert csak jó, vagy rossz megoldások léteznek: 1 2 3 4 5
14. másokat irányíthat: 1 2 3 4 5
15. új elképzeléseket alakíthat ki: 1 2 3 4 5
16. valami újat alkothat: 1 2 3 4 5
17. objektívan lemérheti munkája eredményét: 1 2 3 4 5
18. vezetője mindig helyesen dönt: 1 2 3 4 5
19. mindig megfelelő munkával rendelkezik: 1 2 3 4 5
20. szebbé teheti a világot: 1 2 3 4 5
21. önálló döntéseket hozhat: 1 2 3 4 5
22. gondatlan életet biztosíthat magának: 5 1 2 3 4 5
23. új gondolatokkal találkozhat: 1 2 3 4 5

24. vezetői képességeire szükség lehet: 1 2 3 4 5
25. kényelmes körülmények között élhet: 1 2 3 4 5
26. személyes életstílusa érvényesülhet: 1 2 3 4 5
27. munkatársai egyben barátai is: 1 2 3 4 5
28. biztos lehet afelől, hogy munkájáért a többiek megbecsülik: 1 2 3 4 5
29. nem csinálja minduntalan ugyanazt: 1 2 3 4 5
30. jót tehet mások érdekében: 1 2 3 4 5
31. más emberek javát szolgálhatja: 1 2 3 4 5
32. sokféle dolgot csinálhat: 1 2 3 4 5
33. -re mások felnéznek: 1 2 3 4 5
34. jól kijön a munkatársaival: 1 2 3 4 5
35. olyan életet élhet, amit a legjobban szeret: 1 2 3 4 5
36. nyugodtan dolgozhat (csend, tisztaság, stb.): 1 2 3 4 5
37. mások munkáját is irányíthatja: 1 2 3 4 5
38. szellemileg izgalmas munkát végezhet: 1 2 3 4 5
39. magas nyugdíjra számíthat: 1 2 3 4 5
40. munkájába másnak nincs beleszólása: 1 2 3 4 5
41. szépet teremthet: 1 2 3 4 5
42. biztos lehet abban, hogy megfelelő munkát kap, ha az adott munka valamilyen okból megszűnik: 1 2 3 4 5
43. vezetője megértő: 1 2 3 4 5
44. szüntelenül fejlesztheti, tökéletesítheti önmagát: 1 2 3 4 5
45. új ötleteire mindig szükség van: 1 2 3 4 5

ÉRTÉKELŐLAP

Szellemi ösztönzés

1: 1 2 3 4 5

23: 1 2 3 4 5

38: 1 2 3 4 5

Összesen:

Altruizmus

2: 1 2 3 4 5

30: 1 2 3 4 5

31: 1 2 3 4 5

Összesen:

Társas kapcsolatok

8: 1 2 3 4 5

27: 1 2 3 4 5

34: 1 2 3 4 5

Összesen:

Munkával kapcsolatos biztonság

9: 1 2 3 4 5

19: 1 2 3 4 5

42: 1 2 3 4 5

Összesen:

Anyagiak

3: 1 2 3 4 5

22: 1 2 3 4 5

39: 1 2 3 4 5

Összesen:

Önérvényesítés

10: 1 2 3 4 5

26: 1 2 3 4 5

35: 1 2 3 4 5

Összesen:

Változatosság

4: 1 2 3 4 5

29: 1 2 3 4 5

32: 1 2 3 4 5

Összesen:

Hierarchia

11: 1 2 3 4 5

18: 1 2 3 4 5

43: 1 2 3 4 5

Összesen:

Függetlenség

5: 1 2 3 4 5

21: 1 2 3 4 5

40: 1 2 3 4 5

Összesen:

Fizikai környezet

12: 1 2 3 4 5

25: 1 2 3 4 5

36: 1 2 3 4 5

Összesen:

Presztízs

6: 1 2 3 4 5

28: 1 2 3 4 5

33: 1 2 3 4 5

Összesen:

Munkateljesítmény

13: 1 2 3 4 5

17: 1 2 3 4 5

44: 1 2 3 4 5

Összesen:

Esztétikum

7: 1 2 3 4 5

20: 1 2 3 4 5

41: 1 2 3 4 5

Összesen:

Irányítás

14: 1 2 3 4 5

24: 1 2 3 4 5

37: 1 2 3 4 5

Összesen:

Kreativitás

15: 1 2 3 4 5

16: 1 2 3 4 5

45: 1 2 3 4 5

Összesen:

NYILATKOZAT

a diplomadolgozat nyilvános hozzáféréséről és eredetiségéről

A hallgató neve: **Horváth Zsanett**
A Hallgató Neptun kódja: **EBWMET**
A dolgozat címe: **A tanulás hatása a családalapításra – Női szemmel**
A megjelenés éve: **2023.**
A konzulens intézetének neve: **Vidékfejlesztés és Fenntartható Gazdaság Intézet**
A konzulens tanszékének a neve: **Humántudományi és Szakképzési Tanszék**

Kijelentem, hogy az általam benyújtott diplomadolgozat egyéni, eredeti jellegű, saját szellemi alkotásom. Azon részeket, melyeket más szerzők munkájából vettem át, egyértelműen megjelöltem, és az irodalomjegyzékben szerepeltettem.

Ha a fenti nyilatkozattal valótlan állítottam, tudomásul veszem, hogy a záróvizsga-bizottság a záróvizsgából kizár és a záróvizsgát csak új dolgozat készítése után tehetek.

A leadott dolgozat, mely PDF dokumentum, szerkesztését nem, megtekintését és nyomtatását engedélyezem.

Tudomásul veszem, hogy az általam készített dolgozatra, mint szellemi alkotás felhasználására, hasznosítására a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem mindenkori szellemitulajdon-kezelési szabályzatában megfogalmazottak érvényesek.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatom elektronikus változata feltöltésre kerül a Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem könyvtári repozitori rendszerébe. Tudomásul veszem, hogy a megvédett és

- nem titkosított dolgozat a védést követően
- titkosításra engedélyezett dolgozat a benyújtásától számított 5 év eltelte után nyilvánosan elérhető és kereshető lesz az Egyetem könyvtári repozitori rendszerében.

Kelt: 2023. 11. 10.

Hallgató aláírása

NYILATKOZAT

Horváth Zsanett (hallgató Neptun azonosítója: EBWMET) konzulenseként nyilatkozom arról, hogy a diplomadolgozatot áttekintettem, a hallgatót az irodalmi források korrekt kezelésének követelményeiről, jogi és etikai szabályairól tájékoztattam.

A diplomadolgozatot a záróvizsgán történő védeésre javaslom / nem javaslom¹.

A dolgozat állam- vagy szolgálati titkot tartalmaz: igen nem^{*2}

Kelt: 2023 év 11 hó 10 nap

Horváth Zsanett

belső konzulens

¹ A megfelelő aláhúzendó.

² A megfelelő aláhúzendó.